

**ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ
(Φ.Ι.ΛΟ.Σ.) ΤΡΙΚΑΛΩΝ**

**10ο ΣΥΜΠΟΣΙΟ
ΤΡΙΚΑΛΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**
(Φιλολογία – Ιστορία – Αρχαιολογία – Λαογραφία – Αρχιτεκτονική)

ΣΥΝΔΙΟΡΓΑΝΩΤΕΣ:
Ίδρυμα Λεωνίδα Μακρή - Ιατρού
Περιφέρεια Θεσσαλίας / Περιφ. Ενότητα Τρικάλων
Επιμελητήριο Τρικάλων

**Π Ρ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α
ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ**

ΤΡΙΚΑΛΑ, 31 Οκτωβρίου - 2 Νοεμβρίου 2014
ΑΙΘΟΥΣΑ: Επιμελητήριο Τρικάλων

**ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ
ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ (Φ.Ι.ΛΟ.Σ.) ΤΡΙΚΑΛΩΝ**
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1978

Π Ρ Ο Σ Κ Λ Η Σ Η

Σας προσκαλούμε να τιμήσετε με την παρουσία σας τις εργασίες
του 3ημέρου 10ου ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ ΤΡΙΚΑΛΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ,
το οποίο αρχίζει την Παρασκευή 31 Οκτωβρίου 2014 και ώρα 5.15 μ.μ.
και θα διεξαχθεί στην αίθουσα εκδηλώσεων του Επιμελητηρίου Τρικάλων
(οδός Ελ. Βενιζέλου 3 – Τρίκαλα)
σύμφωνα με το Πρόγραμμα.

Με τιμή
Για την Οργανωτική Επιτροπή

Ο Πρόεδρος

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΙΚΟΥΛΑΣ

Ο Γραμματέας

ΗΛΙΑΣ ΚΕΦΑΛΑΣ

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
10ου ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ ΤΡΙΚΑΛΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Καθηγητής Γιάννης Πίκουλας

ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ
Δρ Θεόδωρος Νημάς

ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
Ηλίας Κεφάλας

ΤΑΜΙΑΣ
Παρασκευή Λάππα-Πουλιανίτη

ΜΕΛΗ
Στεφανία Τριγώνη
Βασίλειος Γιαγιάκος
Άννα Ντιναπόγια-Λιακατσίδα

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ (2014)
του Φιλολογικού Ιστορικού Λογοτεχνικού Συνδέσμου
(Φ.Ι.ΛΟ.Σ.) Τρικάλων

Θεόδωρος Νημάς, *πρόεδρος*
Δημήτριος Παπαβασιλείου, *αντιπρόεδρος*
Ηλίας Κεφάλας, *γεν. γραμματέας*
Άννα Ντιναπόγια-Λιακατσίδα, *ειδ. γραμματέας*
Παρασκευή Λάππα-Πουλιανίτη, *ταμίας*
Δημήτριος Κωνσταντινίδης, *μέλος*
Ευθυμία Νικολάου, *μέλος*

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ:

Ευθυμία Νικολάου
Παναγιώτα Φασούλα
Χριστίνα Αγγελάκη

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ-ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ:

Φ.Ι.ΛΟ.Σ. Τρικάλων
Βασ. Όλγας 4 - 421 00 Τρίκαλα
Ηλεκτρ. Ταχ.: filostrikalon@gmail.com
Τηλ.: 24310-71679, 24310-71680
Φαξ: 24310-71679

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 31 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2014

ΑΠΟΓΕΥΜΑ

17.15-17.30 ΤΕΛΕΤΗ ΕΝΑΡΞΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ - ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

- Σύντομη Ομιλία του Προέδρου της Οργαν. Επιτροπής καθηγητή κ. ΓΙΑΝΝΗ ΠΙΚΟΥΛΑ.
- Χαιρετισμός & κήρυξη ενάρξεως εργασιών από τον Περ/χη Θεσσαλίας κ. ΚΩΝ. ΑΓΟΡΑΣΤΟ.

1η ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Θέμα: Αρχαιολογία - Αρχιτεκτονική - Λαογραφία
Πρόεδρος: Λάζαρος Δεριζιώτης, τ. δ/ντής 7ης ΕΒΑ

- 17.30-17.45 ΣΤΥΛΙΑΝΗ ΛΑΦΑΖΑΝΗ, αρχιτέκτων μηχανικός,
ΚΩΝ/ΝΟΣ ΤΡΑΝΤΟΣ, πολιτικός μηχανικός,
«Η Ιερά Μονή Αγίας Ζώνης Δολιανών Κρανιάς. Μία πρώτη προσέγγιση ενός αγνώστου μοναστηριακού συγκροτήματος».
- 17.45-18.00 ΟΥΡΑΝΙΑ ΜΠΑΛΟΓΙΑΝΝΗ, αρχαιολόγος,
«Ο τοιχογραφικός διάκοσμος της Ιεράς Μονής της Ζωοδόχου Πηγής στην Παναγίτσα Τρικάλων. Ανάλυση ενός εικονογραφικού συνόλου που ακολουθεί τις καλλιτεχνικές τάσεις των Σαμαριναίων ζωγράφων».
- 18.00-18.15 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΟΔΟΥΛΟΣ, ιστορικός – αρχαιολόγος,
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΥΔΗΣ, αρχαιολόγος,
«Το εικονογραφικό πρόγραμμα του Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Μυροφύλλου».
- 18.15-18.30 ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΑ ΜΑΝΤΖΑΝΑ, αρχαιολόγος – δ/ντρια 19ης ΕΒΑ,
ΣΠΥΡΟΣ ΚΟΥΓΙΟΥΜΤΖΟΓΛΟΥ, αρχαιολόγος,
«Το οθωμανικό λουτρό, ένα άγνωστο έργο του αρχιτέκτονα Σινάν στην πόλη των Τρικάλων».

Διάλειμμα 15΄

- 18.45-19.00 ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΓΟΡΓΟΓΕΤΑΣ, ερευνητής,
«Η λαϊκή αρχιτεκτονική στο Γαρδίκι Ασπροποτάμου Τρικάλων».
- 19.00-19.15 ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΜΩΥΣΙΑΔΗΣ, τοπογράφος μηχανικός – MSc.
«Το κτίριο του Δημοτικού Λαογραφικού Μουσείου Τρικάλων. Μια ιστορική και κατασκευαστική προσέγγιση».
- 19.15-19.30 ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ, εκπαιδευτικός – ερευνητής,
«Η παραδοσιακή ενδυμασία της Φανερωμένης Τρικάλων. Ο κεφαλόδεσμος».
- 19.30-19.45 ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΡΟΥΣΙΑΚΗΣ, φιλόλογος – γλωσσολόγος,
«Η παραδοσιακή ενδυμασία της περιοχής Τρικάλων. Μια λαογραφική επισκόπηση».
- 19.45-20.00 ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΛΑΠΠΑ-ΠΟΥΛΙΑΝΙΤΗ, δασκάλα – δ/ντρια. 5ου Δημ. Σχ. Τρικάλων,
«Ανόσιοι έρωτες και ερωτικά εγκλήματα στα δημοτικά τραγούδια της Δυτικής Θεσσαλίας».

20.00-20.30 ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΣΑΒΒΑΤΟ 1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2014

ΠΡΩΙ

2η ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Θέμα: *Αρχαιολογία*

Πρόεδρος: *Καθηγητής Γιάννης Πίκουλας*

- 10.15-10.15 ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, αρχαιολόγος ΛΔ΄ ΕΠΚΑ (Καρδίτσας),
«Αποκάλυψη τμήματος νεκροταφείου της αρχαίας Πέλλιννας στο πλαίσιο κατασκευής της νέας Ε. Ο. Τρικάλων - Λάρισας, στον κόμβο Πετροπόρου».
- 10.15-10.30 ΜΑΡΙΑ ΒΑΪΟΠΟΥΛΟΥ, αρχαιολόγος – δ/ντρια ΛΔ΄ ΕΠΚΑ (Καρδίτσας),
«Οικισμός της Μέσης και Ύστερης Εποχής Χαλκού στη θέση “Ψαλίδα” στο Πετρωτό Τρικάλων».
- 10.30-10.45 ΕΙΡΗΝΗ ΧΙΩΤΗ, δρ κλασικής αρχαιολογίας,
«Ανάγλυφη παράσταση του Οδυσσέα από τους Γόμφους Τρικάλων».
- 10.45-11.00 ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΝΟΣ, αρχαιολόγος 19ης ΕΒΑ (Τρικάλων),
«Τα διαμπερή ανοίγματα των οχυρωματικών περιβόλων του κάστρου των Τρικάλων και ο ρόλος τους στην αμυντική λειτουργία».
- 11.00-11.15 ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΝΤΕΡΗΣ, αγρονόμος τοπογράφος μηχανικός,
«Ψηφιακή τεκμηρίωση του βυζαντινού κάστρου των Τρικάλων».
- 11.15-11.30 ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΝΤΑΦΗ, αρχαιολόγος 19ης ΕΒΑ (Τρικάλων),
«Οι Καλαρρυτινοί ζωγράφοι Δημήτριος και Γεώργιος Ζούκης και οι τοιχογραφίες τους στον ναό του Αγίου Αθανασίου Καστανιάς Καλαμπάκας».

Διάλειμμα 15΄

- 11.45-12.-00 ΛΑΖΑΡΟΣ ΔΕΡΙΖΙΩΤΗΣ, αρχαιολόγος – τ. δ/ντής 19ης ΕΒΑ,
«Ο εικονογραφικός διάκοσμος του καθολικού της Ι. Μ. του Σωτήρος Δουσίου».
- 12.00-12.15 ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΕΡΑΜΙΔΑ, αρχαιολόγος,
ΕΛΕΝΗ ΜΠΑΛΑΜΩΤΗ, αρχαιολόγος,
«Ο Ιερός Ναός του Αγίου Γεωργίου στην Πατουλιά Τρικάλων».
- 12.15-12.30 ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ, αρχαιολόγος,
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΣΙΔΕΡΗ, αρχαιολόγος,
«Ζάρκο Τρικάλων. Μια βυζαντινή νεκρόπολη στη θέση “Άγιος Νικόλαος ο Φονιάς”. Ανασκαφή και ευρήματα».
- 12.30-12.45 ΦΑΝΗ ΛΥΤΑΡΗ, δρ βυζαντινής αρχαιολογίας,
«Ο τοιχογραφικός διάκοσμος του Ναού των Ταξιαρχών στον Πλάτανο Τρικάλων. Παρουσίαση εικονογραφικού προγράμματος».
- 12.45-13.00 ΔΗΜΗΤΡΑ ΒΛΑΧΑΒΑ, αρχιτέκτων μηχανικός,
ΣΟΦΙΑ ΦΑΡΑΖΟΥΜΗ, αρχιτέκτων μηχανικός,
«Ι. Ν. Αγίου Νικολάου Κρήνης και Ι. Ν. Κοιμήσεως της Θεοτόκου Ασπροκκλησιάς: Ιστορικό και προτάσεις αποκατάστασης δύο μικρών βυζαντινών ναών».
- 13.00-13.15 ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΜΗΤΡΟΝΑΤΣΙΟΣ, συντηρητής έργων τέχνης,
«Συντήρηση του εικονογραφικού διακόσμου του νάρθηκα της Ι. Μ. Κοιμήσεως της Θεοτόκου Σταγιάδων».

13.15-13.45 ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΣΑΒΒΑΤΟ 1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2014
ΑΠΟΓΕΥΜΑ

3η ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Θέμα: Ιστορία

Πρόεδρος: δρ Θεόδωρος Νημάς – πρόεδρος του Φ.Ι.ΛΟ.Σ.

- 17.15-17.30 ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΓΟΡΙΤΣΑΣ, φιλόλογος – δρ ιστορίας,
*«Από την Σκήτη των Σταγών στον κοινοβιακό μετεωριτικό μοναχισμό.
Παράδοση και εξέλιξη».*
- 17.30-17.45 ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ, παιδίατρος – δρ ιστορίας της ιατρικής,
«Η Δυτική Θεσσαλία στη “Χάρτα της Ελλάδος” του Ρήγα Βελεστινλή».
- 17.45-18.00 ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΡΑΠΤΗΣ, φιλόλογος – δρ λαογραφίας,
*«Τα τοπωνύμια ως πηγή πολιτισμικής και ιστορικής πληροφόρησης.
Το παράδειγμα της Κοινότητας Μυροφύλλου Τρικάλων».*
- 18.00-18.15 ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, εκπαιδευτικός – δ/ντής ΕΠΑΛ Πύλης Τρικάλων,
*«Τα οικογενειακά επώνυμα σε πέντε ασπροποταμίτικα χωριά όπως εμφανίζονται
στην οθωμανική απογραφή του έτους 1454/55».*
- 18.15-18.30 ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, φιλόλογος,
«Άγνωστες εφημερίδες των Τρικάλων της περιόδου 1881-1897».

Διάλειμμα 15΄

- 18.45-19.00 ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΑΠΠΑΣ, δρ λατινικής φιλολογίας,
«Μαρτυρίες Λατίνων συγγραφέων για την περιοχή Τρικάλων».
- 19.00-19.15 ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΙΚΟΥΛΑΣ, καθηγητής Παν/μίου Θεσσαλίας,
«Συμβολή στην Ιστορική Τοπογραφία της Εστιαιώτιδος».
- 19.15-19.30 ΒΙΚΤΩΡ ΚΟΝΤΟΝΑΤΣΙΟΣ, εκπαιδευτικός,
*«Ερευνητικοί ιστορικοί περίπατοι του Νικολάου Γιαννοπούλου στα Τρίκαλα
στα 1897 και 1918».*
- 19.30-19.45 LIDIA COTOVANU, δρ ιστορίας,
*«Présences thessaliennes dans les Principautés de Valachie et de Moldavie
(XVIe – XVIIe siècles)».*
- 19.45-20.00 ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ, αρχαιολόγος – δρ αρχιτεκτονικής,
*«Η αγροτική οικονομία και οι παραγωγικές δραστηριότητες στη Δυτική Θεσσαλία
κατά την πρώιμη οθωμανική περίοδο: Οι πεδινόι οικισμοί των Τρικάλων».*
- 20.00-20.15 ΕΥΓΕΝΙΑ ΓΙΑΝΝΟΥΧΟΥ, πτυχ. ιστορίας – αρχαιολογίας, μεταπτυχιακή φοιτήτρια,
*«Η κοινωνική και η οικονομική κατάσταση στη Δυτική Θεσσαλία μέσα από τα έργα
των περιηγητών William Leake και François Pouqueville (αρχές 19ου αι.)».*
- 20.15-20.45 ΣΥΖΗΤΗΣΗ
- 21.00-22.30 Δείπνο της Περιφέρειας Θεσσαλίας / Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων
προς τιμήν των Συνέδρων.

ΚΥΡΙΑΚΗ 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2014
ΠΡΩΙ

4η ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Θέμα: Φιλολογία - Γλωσσολογία

Πρόεδρος: δρ Ιουλία Κανδήλα, πρόεδρος της Φ.Ι.Α.Λ.Ε.Θ.

- 10.00-10.15 ΚΩΝ. ΔΙΑΜΑΝΤΑΚΗΣ, πυρην. ιατρός - φυσικός - φιλόλογος - θεολόγος,
«Η Γραμματική της Βλάχικης Γλώσσας. Σύντομη παρουσίαση».
- 10.15-10.30 ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΣΤΕΡΓΙΟΥΛΗΣ, δρ βυζαντινής φιλολογίας,
«Ένας ανέκδοτος κανόνας (17ος αι.) στον άγιο Βησσαρίωνα, μητροπολίτη Λαρίσης και κτίτορα της Μονής Δουσίκου».
- 10.30-10.45 ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ΓΚΕΚΑΣ, συντηρητής έργων τέχνης,
«Η συντήρηση ενός εντύπου Ιερού Ευαγγελίου του 17ου αι.».
- 10.45-11.00 ΕΙΡΗΝΗ ΑΘ. ΣΠΑΝΟΥ, ακόλουθος επικοινωνίας Γεν. Γραμματείας
Ενημέρωσης & Επικοινωνίας,
«Μετεωρίτικα χειρόγραφα σε πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες και άλλες συλλογές του Εξωτερικού».
- 11.00-11.15 ΦΩΤΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, καθηγητής Παν/μίου Αθηνών,
«Και πάλι για τον Αρσένιο Ελασσόνος».
- 11.15-11.30 ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΣΑΜΠΑΤΑΚΑΚΗΣ, δ/ντής κλασικών & ρομανικών γλωσσών
Παν/μίου Lund Σουηδίας,
«Η Θεσσαλία στα χειρόγραφα του Σουηδού περιηγητή Adolf Fredrik Sturtzenbecker (1757 1784)».

Διάλειμμα 15΄

- 11.45-12.00 ΛΑΜΠΡΟΣ ΒΑΡΕΛΑΣ, επίκ. καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας ΑΠΘ.,
«Ο Ραϊνόλδος Δημητριάδης και οι αφηγήσεις του για τη ζωή των βοσκών στα βουνά της Πίνδου».
- 12.10-12.15 ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ, καθηγητής Ιονίου Παν/μίου,
«Το τρικαλινό περιοδικό “Μετέωρα” και η προσφορά του».
- 12.15-12.30 ΗΛΙΑΣ ΚΕΦΑΛΑΣ, συγγραφέας,
«Το τρικαλινό τοπίο στην Νεοελληνική Λογοτεχνία».
- 12.30-12.45 ΓΕΩΡΓΙΑ ΛΑΔΟΓΙΑΝΝΗ, καθηγήτρια Παν/μίου Ιωαννίνων,
«Μαρούλας Κλιάφα, “Ο άνδρας με τη γερμανική στολή” – Τούλας Τίγκα, “Το φεγγάρι στο νερό”». Μια κριτική θεώρηση.
- 12.45-13.00 ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΝΗΜΑΣ, φιλόλογος – δρ ιστορίας,
«Το πολυσχιδές συγγραφικό έργο του Τρικαλινού φιλόλογου Βασιλείου Βήκα (1892-1972).».
- 13.00-13.30 ΣΥΖΗΤΗΣΗ
- 13.30-14.00 Ανασκόπηση – Συμπεράσματα του 10ου Συμποσίου Τρικαλινών Σπουδών από τον Πρόεδρο της Οργανωτικής Επιτροπής.

ΤΕΛΟΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ
ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 31 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2014
ΑΠΟΓΕΥΜΑ

1η ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Θέμα: *Αρχαιολογία - Αρχιτεκτονική - Λαογραφία*
Πρόεδρος: *Λάζαρος Δεριζιώτης, τ. δ/ντής 7ης ΕΒΑ*

ΣΤΥΛΙΑΝΗ ΛΑΦΑΖΑΝΗ, *Αρχιτέκτων μηχανικός*
ΚΩΝ/ΝΟΣ ΤΡΑΝΤΟΣ, *Πολιτικός μηχανικός*

Η Ιερά Μονή Αγίας Ζώνης Δολιανών Κρανιάς.
Μία πρώτη προσέγγιση ενός αγνώστου μοναστηριακού συγκροτήματος

Στην διαδρομή προς τον πολύτεχνο ναό του Τιμίου Σταυρού Δολιανών Κρανιάς στην περιοχή Ασπροποτάμου, εντοπίζονται αρχιτεκτονικά κατάλοιπα, κυρίως λείψανα τοιχοποιιών και λιθοσωροί, όπου γραπτές πηγές αναφέρουν ότι υφίστατο η μονή της Αγίας Ζώνης. Οι πηγές αναφέρουν ως έτος ανέγερσης το 1770, ενώ μαζί με τον ναό του Τιμίου Σταυρού και το παρεκκλήσιο του Αγίου Νικολάου, που ήταν μετόχια της Ι.Μ. Αγ. Στεφάνου Μετεώρων, καταστράφηκαν από βομβαρδισμό των Γερμανών το 1943.

Στην παρούσα εισήγηση θα επιχειρηθεί μια πρώτη προσέγγιση και θα αποτυπωθεί μια πρώτη αρχιτεκτονική απεικόνιση του μοναστηριακού συγκροτήματος που φαίνεται να αποτελείται από το καθολικό και πτέρυγες κελιών, ενώ προσθέτει ένα ακόμη μοναστηριακό συγκρότημα, που ήκμασε στην περιοχή Ασπροποτάμου.

ΟΥΡΑΝΙΑ ΜΠΑΛΟΓΙΑΝΝΗ
Αρχαιολόγος

Ο τοιχογραφικός διάκοσμος της Ιεράς Μονής της Ζωοδόχου Πηγής στην Παναγίτσα Τρικάλων. Ανάλυση ενός εικονογραφικού συνόλου που ακολουθεί τις καλλιτεχνικές τάσεις των Σαμαριναίων ζωγράφων

Βόρεια του οικισμού της Παναγίτσας στη Δημοτική Ενότητα Φαρκαδόνας υψώνεται ο ναός της Ζωοδόχου Πηγής, καθολικό της ομώνυμης μονής. Πρόκειται για ναό σταυροειδή εγγεγραμμένο με τρούλο, αθωνίτικου τύπου που χρονολογείται στα 1761. Εσωτερικά διασώζει αξιόλογο τοιχογραφικό διάκοσμο που σύμφωνα με την επιγραφή ιστόρησης, φιλοτεχνείται στα 1834, «*δια χειρός Χρήστου ιερέως και σκευοφύλαξ Παπαϊωάννου Σαμαριναίου*».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΟΔΟΥΛΟΣ, *Ιστορικός – αρχαιολόγος*
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΥΔΗΣ, *Αρχαιολόγος*

***Το εικονογραφικό πρόγραμμα του Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου
Μυροφύλλου Τρικάλων***

ΗΙ. Μ. του Αγίου Γεωργίου Μυροφύλλου, αποτελεί ένα αξιόλογο μοναστηριακό συγκρότημα που σώζεται στις όχθες του Αχελώου ποταμού στα σύνορα με την Άρτα. Το μοναστήρι βρίσκεται σε φύσει οχυρή θέση, χτισμένο σε ένα φυσικό άνδρηο ανάμεσα σε δύο παραπόταμους του Αχελώου, ενώ η έλλειψη τόσο ιστορικών όσο και αρχαιολογικών δεδομένων, καθιστούν αδύνατο τον καθορισμό του ακριβούς έτους ανέγερσής του. Ο ναός του Αγ. Γεωργίου αποτελεί το δεύτερο καθολικό της Μονής, ενώ στο μοναστηριακό συγκρότημα υφίσταται και το πρώτο καθολικό αφιερωμένο στο Γενέσιο της Θεοτόκου.

Ο ναός του Αγ. Γεωργίου, είναι κατάγραφος με τοιχογραφίες που ιστορήθηκαν, σύμφωνα με επιγραφή στα 1869, από τους Σαμαριναίους αδελφούς Γεώργιο και Αθανάσιο, ενώ οι τοιχογραφίες του προστώου χρονολογούνται στα 1870. Στο εικονογραφικό πρόγραμμα του ναού καταδεικνύεται ο λιτός και απλός χαρακτήρας των Σαμαριναίων αγιογράφων, καθώς και το έντονο λαϊκό ύφος, ενώ χαρακτηριστικό τους αποτελούν οι έντονες χρωματικές συνθέσεις. Ο Γεώργιος και ο Αθανάσιος φαίνεται να γνωρίζουν εικονογραφικά σύνολα που φιλοτέχνησαν άλλοι ομότεχνοί τους τόσο στη Θεσσαλία και την Ήπειρο όσο και τη Δ. Μακεδονία, ακολουθώντας πρότυπα του 17ου αι. Η πλούσια εικονογραφική διακόσμηση του Αγ. Γεωργίου αποτελεί ένα αξιόλογο παράδειγμα Σαμαρινιώτικης τέχνης και τεχνοτροπίας, το οποίο εντάσσεται στο γενικότερο καλλιτεχνικό ρεύμα του 19ου αι. που επικρατούσε στην ευρύτερη περιοχή του Θεσσαλικού χώρου.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΑ ΜΑΝΤΖΑΝΑ, *Αρχαιολόγος – Δ/ντρια 19ης ΕΒΑ*
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΟΥΓΓΙΟΥΜΤΖΟΓΛΟΥ, *Αρχαιολόγος*

***Το οθωμανικό λουτρό, ένα άγνωστο έργο του αρχιτέκτονα Σινάν,
στην πόλη των Τρικάλων***

Ο Οθωμανός περιηγητής Evliya Celebi περιγράφει την περιοχή γύρω από το Κουρσούμ Τζαμί των Τρικάλων, « ως ένας τόπος της πόλης για περιπάτους, τερπνός με ευχάριστη ατμόσφαιρα, εξοχικός, γεμάτος λουλούδια.....», ενώ ο γεωγράφος Kiatip Celebi (Hacı Kalfa), αναφέρει τα Τρίκαλα, ως «πόλις που βρίσκεται μεταξύ των Σκοπίων και του Μορέως με κάστρο, λουτρά, τζαμιά και πολλούς κήπους...». Στα κείμενα των περιηγητών αναφέρεται επίσης το φιλανθρωπικό συγκρότημα του Οσμάν Σαχ, που λειτουργούσε στην περιοχή αυτή και περιλάμβανε τζαμιά, χαμάμ, πτωχοκομείο, ιεροδιδασκαλείο κ.λπ., από τα οποία μέχρι σήμερα ήταν γνωστό μόνο το Κουρσούμ Τζαμί, ενώ κανείς δε θα μπορούσε να φανταστεί, ότι στο κε-

ντρικό κτίριο των πρώην ποινικών φυλακών Τρικάλων θα είχε «εγκλωβισθεί» το χαμάμ, που έκτισε ο αρχιτέκτονας Σινάν τον 16ο αι. και θα γινόταν γνωστό, έστω και «τραυματισμένο», το 2011 με τις διερευνητικές εργασίες της 19ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Πρόκειται για το 481ο έργο του Σινάν, ένα δίδυμο λουτρό, με το ανδρικό τμήμα να αναπτύσσεται στη νότια πλευρά και το γυναικείο στη βόρεια, όπου παρακολουθεί κανείς όλη την εξέλιξη ενός χαμάμ, καθώς πρόκειται για κτίσμα αρκετά συγκροτημένο, σωστά δομημένο που ακολουθεί την διάταξη των χαμάμ που χρονολογούνται από τον 15ο έως τον 17ο αι.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΓΟΡΓΟΓΕΤΑΣ

Ερευνητής

Η λαϊκή αρχιτεκτονική στο Γαρδίκι Ασπροποτάμου Τρικάλων

Το Γαρδίκι βρίσκεται στη δυτική πλευρά του Ν. Τρικάλων, στην περιοχή Ασπροποτάμου. Απέχει από τα Τρίκαλα 80,3 χιλ. μέσω Ελάτης. Είναι κτισμένο στην Ν.Α. πλαγιά του βουνού Κουρούνα, του σχηματισμού της Κακαρδίτσας, σε υψόμετρο 1140μ. (πλατεία), στο χείλος της απότομης χαράδρας που καταλήγει στον ποταμό Μουτσιαρίτικο. Το Γαρδίκι αναφέρεται για πρώτη φορά στην τουρκική απογραφή του 1454/55, ως Gardik.

Η λαϊκή μας αρχιτεκτονική είναι η τέχνη οικοδόμησης για τη δημιουργία χρησιμότητας και ομορφιάς, με την εναρμόνιση των πλάνων και των όγκων και τον πλουτισμό της αρχιτεκτονικής άρθρωσης μέσα στην ίδια τη λειτουργία της. Η δομή του οικισμού ακολουθεί το γενικό πρότυπο των ορεινών χωριών που κυριαρχεί στην περιοχή Ασπροποτάμου, με απλές γεωμετρικές γραμμές, προσαρμοσμένη στον χώρο και στο κλίμα. Το έδαφος διαμορφώνει και αυτό τη μορφή του. Στο Γαρδίκι, η απότομη πλαγιά και η μεγάλη κλίση της έχει ως αποτέλεσμα τα πρώτα σπίτια στην κορυφή να απέχουν από τα τελευταία που βρίσκονται στο χείλος της χαράδρας, πάνω από 500 μέτρα.

Ο οικισμός συγκροτείται γύρω από την κεντρική πλατεία, που συγκεντρώνει όλη τη δραστηριότητα του χωριού, κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική και θρησκευτική. Στο κέντρο του χωριού είναι η πλατεία, το σχολείο, η εκκλησία, το κοινοτικό κατάστημα, η βρύση, τα μαγαζιά και τα σπίτια των προνομιούχων. Τα καλντερίμια προς τους μαχαλάδες ξεκινούν από την κεντρική πλατεία. Είναι αποτέλεσμα ενός άγραφου σχεδιασμού για μια δυναμική οικιστική ανάπτυξη.

Το Γαρδίκι γνωρίζει τη μεγαλύτερη οικονομική, οικιστική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη από τα μέσα του 18ου μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα (1750-1940). Η παρακμή της λαϊκής αρχιτεκτονικής άρχισε με την πολεμική δεκαετία 1940-50 και ολοκληρώθηκε με την εσωτερική μετανάστευση του 1960.

***Το κτίριο του Δημοτικού Λαογραφικού Μουσείου Τρικάλων.
Μια ιστορική και κατασκευαστική προσέγγιση***

Τα εναπομείναντα ιστορικά κτίρια της πόλης των Τρικάλων αποτελούν μια ζωντανή μαρτυρία της πολιτιστικής φυσιογνωμίας της. Το κτίριο του Δημοτικού Λαογραφικού Μουσείου Τρικάλων είναι ένα από αυτά, ένα κτίριο ιδιαίτερων ιστορικών, αρχιτεκτονικών και κατασκευαστικών χαρακτηριστικών.

Ως ένα από τα πιο ιστορικά κτίρια της πόλης των Τρικάλων, του τέλους του 19ου και αρχών του 20ου αιώνα, αποτέλεσε αρχικά ιδιοκτησία της οικογένειας των Μουσούρων, μεγάλων γεωκτημόνων της Τουρκοκρατίας, ενώ αργότερα, από το 1891 ανήκε στον Α. Κωσταρόπουλο. Επίσης, συνδέθηκε άμεσα με την οικονομική ανάπτυξη της πόλης, καθώς από το 1911 μεταβίβαστηκε στην Εθνική Τράπεζα και αργότερα από το 1950 στέγαζε το Ταμείο και την Εφορία. Από το 1965 έως το 1975 λειτούργησε ως φροντιστήριο, ενώ το 1978 κηρύσσεται διατηρητέο. Το 1980 περιέρχεται στη κυριότητα του Δήμου Τρικκαίων και από το 1991 έως το 2005 στεγάστηκε σ' αυτό το Δημοτικό Λαογραφικό Μουσείο Τρικάλων. Από το 2005 έως σήμερα, παραμένει κλειστό λόγω σημαντικών φθορών τόσο στο εσωτερικό όσο και το εξωτερικό του.

Το κτίριο αποτελεί ένα εξαιρετο δείγμα αστικής αρχιτεκτονικής, με εκλεκτικιστικά και λαϊκά αρχιτεκτονικά στοιχεία. Είναι διώροφο, με ημιυπόγειο και αποτελεί ίσως το μοναδικό κτίριο της πόλης των Τρικάλων κατασκευασμένο με εμφανή λιθοδομή πορόλιθου και ψαμμίτη. Δύο επιβλητικά τόξα στην κύρια είσοδο του κτιρίου στηρίζουν τον εξώστη του ορόφου, ενώ η μαρμαρίνη κλίμακα οδηγεί στη ξύλινη εξώθυρα. Εξωτερικά του ορόφου υπάρχει μια μεγάλη κορωνίδα ελληνικού ρυθμού με χαρακτηριστικά πηλίνα φουρούσια, ενώ τα τοξωτά παράθυρα του ορόφου με τα πέτρινα επιστήλια δίνουν χαρακτηριστική ομορφιά όπως και τα τοξωτά ανώφλια στα ανοίγματα του υπογείου.

Τα παραπάνω στοιχεία του κτιρίου του Δημοτικού Λαογραφικού Μουσείου Τρικάλων το χαρακτηρίζουν ως ένα από τα πιο ιστορικά κτίρια της πόλης των Τρικάλων, το οποίο χρήζει ιδιαίτερης προσοχής για την άμεση αποκατάσταση και επαναλειτουργία του.

Η παραδοσιακή ενδυμασία της Φανερωμένης Τρικάλων. Ο κεφαλόδεσμος

Η Φανερωμένη βρίσκεται σε υψόμετρο 94μ. και απέχει 10 χιλ. (ανατολικά) από τα Τρίκαλα και 23 χιλ. (βόρεια) από την Καρδίτσα. Διοικητικά σήμερα ανήκει στον Δήμο Φαρκαδόνας και έχει 600 μόνιμους κατοίκους, Καραγκούνηδες. Ελάχιστα στοιχεία της πλούσιας παράδοσης του

χωριού έχουν καταγραφεί – περιστασιακά- μέχρι σήμερα. Η παρούσα εργασία, που αναφέρεται στην εξέλιξη της παραδοσιακής ενδυμασίας, είναι αποτέλεσμα συστηματικής έρευνας που έγινε επί τόπου στη Φανερωμένη Τρικάλων αλλά και σε όμορα χωριά.

Σκοπός της εργασίας είναι η συμβολή στη μελέτη των στοιχείων της παραδοσιακής ενδυμασίας και κατά συνέπεια της κοινωνικής δομής των Καραγκούνηδων της Φανερωμένης. Η πολυετής έρευνα (περίπου 35 ετών) επί του συγκεκριμένου θέματος πραγματοποιήθηκε με τη βιοματική μέθοδο project και τις μεθόδους της προσωπικής συνέντευξης με μεγάλης ηλικίας πληροφορητές (άνδρες και γυναίκες) που οι ίδιοι φορούσαν παραδοσιακές ενδυμασίες). Επίσης έγιναν πολλές καταγραφές με τη χρήση μαγνητοφώνου, με video camera, αλλά και χειρογράφως.

Η παραδοσιακή ενδυμασία της Φανερωμένης παρουσιάζει μεγάλο πλούτο και συγκεκρισμό στοιχείων και πολλές φορές δημιουργεί επί μέρους τύπο που συναντάται μέσα στην ομάδα των χωριών που βρίσκονται ανατολικά της πόλης των Τρικάλων. Αυτό οφείλεται:

Α) στη γεωγραφική της θέση δεδομένου ότι βρίσκεται κοντά στα όρια των Τρικάλων και Καρδίτσας -δύο πόλεις κέντρα πολιτιστικής επιρροής, διακίνησης και διάδοσης στοιχείων πνευματικών και υλικών- με αποτέλεσμα να υιοθετεί στοιχεία και από τις δύο περιοχές .

Β) στον μικρό σχετικά πληθυσμό του χωριού και κατά συνέπεια στις γαμιαίες επιμιξίες με τα κοντινά χωριά, των οποίων οι νύφες χρησιμοποιούσαν την «αρμάτα» τους σε συνδυασμό με τα κουστούμια που τις έφτιαχναν τα πεθερικά τους (σύμφωνα με τον επιμέρους τύπο της Φανερωμένης). Έτσι προστίθενται καινούρια στοιχεία, γιατί ήταν αδύνατο οι νύφες να καταργήσουν όλη τους την προίκα, και για λόγους οικονομικούς αλλά και για λόγους προσωπικών τους επιθυμιών δεδομένου ότι την είχαν φτιαγμένη με τα ίδια τους τα χέρια.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΡΟΥΣΙΑΚΗΣ

Φιλόλογος – Γλωσσολόγος

Η παραδοσιακή ενδυμασία της περιοχής Τρικάλων. Μια λαογραφική επισκόπηση

Τα Τρίκαλα και η ευρύτερη περιοχή τους συστήνουν ένα αρκετά ενδιαφέρον παράδειγμα στο χώρο της νεοελληνικής ενδυμασίας, άμεσα συνυφασμένο με τις οικονομικές, ιστορικο-κοινωνικές και πολιτιστικές διαμορφώσεις του τόπου κατά τους δύο πρόσφατους αιώνες του Νεοελληνισμού.

Αστικό κέντρο και ύπαιθρος, κληροδοτημένες παραδόσεις, επικοινωνία με την Ευρώπη, μόδες και νεωτερισμοί, οικοτεχνία και βιομηχανία, κατασκευαστές και χρήστες, συμπεριφορές κοινωνικών ομάδων, κάλυψη βιοτικών αναγκών, έκφραση κοινωνικών μηνυμάτων και συμβολισμών είναι οι παράγοντες που διαμορφώνουν την τοπική ενδυμασία και επηρεάζουν τη λειτουργία και εξέλιξη της, συνθέτοντας μια εντυπωσιακή ποικιλότητα ενδυμάτων, εξαρτημάτων και ενδυματολογικών συνόλων.

Η λαογραφική επισκόπηση της τοπικής παραδοσιακής ενδυμασίας αναπτύσσεται σε δυο κατευθύνσεις: ενδιαφέρεται αφενός για την κατασκευή και μορφολογία των ενδυμάτων και εξαρτημάτων και εξετάζει αφετέρου τα παγιωμένα σύνολα με την σημειολογία που αυτά εμπεριέχουν καθώς και τις συμπεριφορές στη χρήση τους από τις κοινωνικές ομάδες.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΛΑΠΠΑ-ΠΟΥΛΙΑΝΙΤΗ

Δασκάλα - Δ/ντρια 5ου Δημοτικού Σχολείου Τρικάλων

Ανόσιοι έρωτες και ερωτικά εγκλήματα στα δημοτικά τραγούδια της Δυτικής Θεσσαλίας

Στις παλαιότερες εποχές τα δημοτικά τραγούδια λειτουργούσαν και ως «προφορικές εφημερίδες», όπου «καταγράφονταν» γεγονότα σχετικά με την ιστορική, θρησκευτική, κοινωνική και οικογενειακή ζωή, αλλά και διάφορα γεγονότα που είχαν προκαλέσει αίσθηση στην κοινή γνώμη, επειδή ήταν αντίθετα με τους τότε κοινωνικούς και ηθικούς κανόνες.

Στην ανακοίνωσή μου θα γίνει αναφορά στους ανόσιους έρωτες και τα ερωτικά εγκλήματα όπως αυτά εξιστορούνται σε δημοτικά τραγούδια της Δυτικής Θεσσαλίας.

Παραθέτουμε χαρακτηριστικές περιπτώσεις τραγουδιών με σχετική θεματολογία:

Α. Στους **ανόσιους έρωτες** έχουμε περιπτώσεις, όπως 1) μάνη ερωτεύεται το ψυχοπαίδι της, το οποίο όμως με αποτροπιασμό απορρίπτει την ανίερη πρότασή της για ερωτική συνέντευση, 2) κόρη ερωτεύεται τον πρώτο ξάδερφό της και πεθαίνει από την κατάρα της μάνας ή τιμωρείται με φόνο από τον πατέρα της, 3) αδερφός παντρεύεται την αδερφή του χωρίς να το γνωρίζει, αλλά προειδοποιηθείς από πουλί αποφεύγει την αιμομιξία, 4) γαμπρός, ο οποίος την ώρα του γάμου απαρνείται την νύφη και ζητά να παντρευτεί την κουμπάρα του, και 5) παντρεμένη δίνει οδηγίες σε νέο να γίνει «αδελφοποιτός» με τον άντρα της, ώστε να μπαίνει άνετα στο σπίτι της, όταν θα λείπουν οι άλλοι.

Β. Στα **ερωτικά εγκλήματα** βρίσκουμε τραγούδια, τα οποία εξιστορούν 1) την τιμωρία συζύγου με αποκεφαλισμό από τον άντρα της, επειδή συνελήφθη «σφιχταγκαλιασμένη» με άλλον ή άλλους άντρες, 2) την απιστία και το διπλό έγκλημα, αφού η άπιστη σύζυγος σφάζει τον γιο της για να μην αποκαλύψει την απιστία της και ο απατημένος σύζυγος κατόπιν τιμωρεί την άπιστη με φρικτό θάνατο - την «αλέθει» στον μύλο, 3) τον φόνο κοπέλας από τους αδερφούς της, επειδή πρόσφερε ρόδα στο βασιλόπουλο, το οποίο επίσης της χάρισε διαμαντένιο δαχτυλίδι, 4) την τιμωρία νέου με αποκοπή του χεριού του, επειδή «φίλησε» κόρη ξανθή, και 5) την τιμωρία τριών αδερφών με κρέμασμα, διότι «φίλησαν» κορίτσια.

ΣΑΒΒΑΤΟ 1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2014
ΠΡΩΙ

2η ΣΥΝΕΛΡΙΑ
Θέμα: Αρχαιολογία
Πρόεδρος: Καθηγητής Γιάννης Πίκουλας

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
Αρχαιολόγος ΑΔ' ΕΠΚΑ (Καρδίτσας)

***Αποκάλυψη τμήματος νεκροταφείου της αρχαίας Πέλινας
στο πλαίσιο κατασκευής της νέας Εθνικής Οδού Τρικάλων – Λάρισας,
στον κόμβο Πετροπόρου***

Από τον Νοέμβριο του 2011 έως και στις αρχές του 2014, στα πλαίσια των εργασιών κατασκευής της νέας Εθνικής Οδού Τρικάλων-Λάρισας, στον κόμβο Πετροπόρου, ήλθε στο φως τμήμα του νεκροταφείου της αρχαίας Πέλινας. Ανασκάφηκαν συνολικά εκατόν ογδόντα έξι (186) τάφοι, από τους οποίους οι εβδομήντα ένας (71) είναι λίθινοι κιβωτιόσχημοι, οι εβδομήντα ένας (71) κεραμοσκεπείς-καλυβίτες, οι δεκαεννιά (19) πήλινες λάρνακες, οι δεκατέσσερις (14) λακκοειδείς και οι τέσσερις (4) λίθινες θήκες, οι οποίες περιείχαν τεφροδόχα αγγεία. Ο προσανατολισμός των τάφων είναι Α-Δ, οι νεκροί τοποθετημένοι σε ύπτια εκτεταμένη στάση με τα χέρια κατά μήκος του κορμού και το κεφάλι στα ανατολικά, εκτός ελαχίστων περιπτώσεων.

Περισσότεροι από τους μισούς τάφους βρέθηκαν ακτέριστοι. Οι τάφοι παρουσιάζουν περιορισμένο αριθμό κτερισμάτων με βασική κατηγορία τα πήλινα αγγεία: μυροδοχεία, σκυφίδια μόνωτα ή άωτα, αρυβαλλοειδή ληκύθια, αρυτήρες και λυχνάρια. Σε ελάχιστες περιπτώσεις εντοπίστηκαν χάλκινα κάτοπτρα, στλεγγίδες και νομίσματα. Εντυπωσιάζουν η ερυθρόμορφη ατρακτοειδής λήκυθος, το χάλκινο κάτοπτρο με την λαβή όρθιας γυναίκας που κρατάει πουλί και η χάλκινη τεφροδόχος υδρία με τις ανάγλυφες λαβές.

Με βάση, κυρίως, την τυπολογία των αγγείων οι τάφοι χρονολογούνται στο διάστημα από το τελευταίο τέταρτο του 5ου αι. π.Χ. έως και τις αρχές του 1ου αι. π.Χ.

ΜΑΡΙΑ ΒΑΪΟΠΟΥΛΟΥ,
Αρχαιολόγος – Δ/τρια ΑΔ' ΕΠΚΑ (Καρδίτσας)

***Οικισμός της Μέσης και Ύστερης Εποχής Χαλκού
στη θέση “Ψαλίδα” στο Πετρωτό Τρικάλων***

Κατά την διάρκεια των εκσκαπτικών εργασιών για την διαπλάτυνση της ε.ο. Λάρισας – Τρικάλων στον κόμβο Πετρωτού, εντοπίστηκε οικισμός της Εποχής Χαλκού.

Τα μέχρι τώρα ανασκαφικά δεδομένα και η μελέτη της κεραμικής μας οδηγούν στο συ-

μπέρασμα ότι πρόκειται για οικισμό, ο οποίος κατοικείται από την Πρώιμη Εποχή Χαλκού (ΠΕΧ) μέχρι και την Ύστερη Εποχή Χαλκού. Ήρθαν στο φως τμήματα τουλάχιστον έξι (6) παραλληλόγραμμων μεγαρόσχημων οικοδομημάτων, καθώς και ανιδωτά. Σε δύο από τα κτίρια, είναι εμφανείς τουλάχιστον τρεις φάσεις δόμησης και συνεχούς χρήσης του χώρου.

Επίσης, ανάμεσα στα κτίρια ήρθαν στο φως 29 ταφές, εκ των οποίων οι 16 είναι κιβωτιόσχημοι και είναι βρεφικές, οι δε 13 είναι λακκοειδείς και ανήκουν σε ενήλικες. Χρονολογούνται δε στην ΥΕΙΙ και στην ΥΕΙΙΑ/Β. Όσον αφορά την κεραμική τα επικρατέστερα σχήματα είναι κύλικες, υδρίες, αλάβαστρα, πίθοι, πιθαμοφορείς, κύπελλα μόνωτα και δίσκα, κ.ά. Στα διακοσμητικά στοιχεία κυριαρχούν οι οριζόντιες ευθύγραμμες ή κυματοειδείς ζώνες στο σώμα του αγγείου. Ακολουθούν τα επάλληλα επικαλυπτόμενα τρίγωνα, οι ζώνες με ενάλληλα γραμμίδια, οι σπείρες, η «ρακέτα», η πορφύρα, κ.ά. Δεν λείπουν τα αγγεία με πλαστική διακόσμηση (δύο περιπτώσεις αγγείων που φέρουν ζώνη με πλαστικά μαστίδια στο ώμο) καθώς και δύο πτηνόσχημα αγγεία. Αξιοσημείωτος είναι ο μεγάλος αριθμός «εισηγμένων» αγγείων κυρίως από την Αργολίδα. Τον κατάλογο των πήλινων ευρημάτων συμπληρώνουν ειδώλια (τύπου Φ, Ψ, και ζώομορφα), σφονδύλια, πηνία και υφαντικά βάρη.

Τέλος έχει βρεθεί ικανός αριθμός λίθινων εργαλείων (λεπίδες από πυριτόλιθο, πελέκει, ακόνια, κ.ά.), και οστέινων περονών και οπέων.

ΕΙΡΗΝΗ ΧΙΩΤΗ

Δρ κλασικής αρχαιολογίας

Ανάγλυφη παράσταση του Οδυσσέα από τους Γόμφους Τρικάλων

Στη συλλογή γλυπτών του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου περιλαμβάνεται ένα μαρμάρινο αναθηματικό ανάγλυφο από τους αρχαίους Γόμφους στο οποίο εικονίζεται μία πολύ γνωστή σκηνή της Οδύσσειας του Ομήρου· η αναγνώριση του Οδυσσέα από τη γερόντισσα παραμύνα του, Ευρύκλεια. Το κέντρο της παράστασης καταλαμβάνει ο Οδυσσέας μεταμφιεσμένος σε ζητιάνο. Είναι καθισμένος σε ένα σκαμνί και έχει το ένα πόδι του σε μία λεκάνη με νερό, καθώς η Πηνελόπη ως καλή οικοδέσποινα τηρώντας τους κανόνες της φιλοξενίας έδωσε εντολή να πλύνουν τα πόδια του. Σκυμμένη μπροστά στον Οδυσσέα εικονίζεται η Ευρύκλεια να κρατάει με το ένα χέρι ένα σφουγγάρι και με το άλλο να αγγίζει την ουλή στο πόδι του. Καθώς αναγνωρίζει τον αφέντη της, σηκώνει το κεφάλι της, για να ανακοινώσει το χαρμόσυνο νέο στην Πηνελόπη, ενώ συγχρόνως ο Οδυσσέας απλώνει το χέρι του, για να κλείσει το στόμα της Ευρύκλειας, ώστε να μη φανερώσει ακόμη την ταυτότητά του. Πίσω από τον Οδυσσέα εικονίζεται όρθια η Πηνελόπη να υφαίνει στον αργαλειό της χωρίς να αντιλαμβάνεται ότι ο σύζυγός της γύρισε επιτέλους στο σπίτι του.

Στο πλαίσιο της ανακοίνωσης θα μελετηθεί η διάδοση της παράστασης αυτής στα αναθηματικά ανάγλυφα καθώς και σε άλλες μορφές τέχνης, όπως είναι η αγγειογραφία. Θα εξεταστούν επίσης οι λόγοι για τους οποίους επιλέχθηκε μία τέτοια παράσταση σε ένα αναθηματικό ανάγλυφο, καθώς και η εργαστηριακή προέλευση του γλυπτού.

***Τα διαμπερή ανοίγματα των οχυρωματικών περιβόλων
του κάστρου των Τρικάλων και ο ρόλος τους στην αμυντική λειτουργία***

Κάθε οχυρωματικό ανθρώπινο έργο, από τον σκοπό της κατασκευής του, λειτουργεί σαν ένας πολύπλοκος αμυντικός μηχανισμός. Το κάστρο της πόλης των Τρικάλων, χτισμένο σε απόληξη λοφώδους ανάγλυφου για να επιβληθεί κατά κύριο λόγο στην περιοχή, χαρακτηρίζεται από την διαχρονικότητα των επεμβάσεων που μεταφέρει. Η πορεία της βάσης του τείχους, στην σημερινή του μορφή, ακολουθεί σε γενικές γραμμές τα πρηνή του λόφου, άλλοτε αξιοποιώντας προγενέστερη θεμελίωση και άλλοτε προσθετικά αυξάνοντας την περίμετρο της οχύρωσης. Στην νέα θεμελίωση χτίζονται πρόβολοι, προμαχώνες, πύργοι και μεσοπύργια που ισχυροποιούν την οχύρωση. Η ανωδομή του τείχους στην σωζόμενη μορφή του (παραπέτο, περίδρομος επάλξεων, πλατείες προμαχόνων), κατασκευάστηκε στις τελευταίες φάσεις της αμυντικής λειτουργίας του κάστρου με σκοπό να εξυπηρετεί την χρήση πυροβόλων όπλων. Τα διαμπερή ανοίγματα, ακάλυπτα ή καλυμμένα, εμφανίζονται στο παραπέτο και στον κορμό του τείχους. Το γεγονός πως ομαδοποιούνται ποικιλόμορφα ως προς το σχήμα και τις διαστάσεις υποδηλώνει την χρήση διαφορετικών οπλικών συνόλων με διαφοροποιημένες δυνατότητες. Ο προσανατολισμός των ανοιγμάτων, η χωροθέτησή τους και το εύρος βολής που προσφέρουν (δραστικό μέτωπο) στοχεύουν πεδία βολής διαφόρων αποστάσεων. Τα ανοίγματα χρησιμοποιούνται για μετωπικό πύρ, για πλευροκόπηση των επιτιθεμένων και για πλαγιοκάλυψη του τείχους αξιοποιώντας το γεωγραφικό ανάγλυφο περιμετρικά του κάστρου αλλά και της ευρύτερης περιοχής. Οι ανακατασκευές των διαμπερών ανοιγμάτων της τελευταίας φάσης του οχυρωματικού περιβάλλοντος σηματοδοτούνται από την εξέλιξη των πυροβόλων όπλων.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΝΤΕΡΗΣ

Αγρονόμος τοπογράφος μηχανικός

Ψηφιακή τεκμηρίωση του βυζαντινού κάστρου των Τρικάλων

Θέμα της εισήγησης είναι η εφαρμογή ψηφιακών μεθόδων φωτογραμμετρικής απεικόνισης που χρησιμοποιήθηκαν για την γεω-τεκμηρίωση του Βυζαντινού Κάστρου της πόλεως των Τρικάλων στα πλαίσια εκπόνησης μελέτης για την αποκατάσταση τμημάτων του α' και β' διαζώματος του τείχους και του περιβάλλοντος χώρου του μνημείου από τη 19η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Εφαρμόστηκαν σύγχρονες μέθοδοι ψηφιακής απεικόνισης με σκοπό την δημιουργία τρισδιάστατων ψηφιακών μοντέλων, τα οποία εκτός από γεωγραφική και αρχιτεκτονική πληροφορία εμπεριέχουν ποιοτικά δεδομένα δομικής τεχνοτροπίας με χρονολογική αναφορά.

**Οι Καλαρρυτινοί ζωγράφοι Δημήτριος και Γεώργιος Ζούκης
και οι τοιχογραφίες τους στον ναό του Αγίου Αθανασίου
Καστανιάς Καλαμπάκας**

Τον 18ο αιώνα, η ενασχόληση των κατοίκων των ορεινών χωριών της Πίνδου με το εμπόριο οδήγησε σε οικονομική ανάπτυξη, η οποία με τη σειρά της οδήγησε και σε μια παράλληλη άνθηση των τεχνών. Οι Καλαρρυτές, στην ορεινή Ήπειρο, αποτελούσαν αυτή την περίοδο, αλλά και κατά τον αιώνα που ακολούθησε, γνωστό καλλιτεχνικό κέντρο, με εκπροσώπους και στη ζωγραφική με σημαντικό εκπρόσωπο τον ζωγράφο Δημήτριο Ζούκη. Ανάμεσα στα γνωστά έργα του είναι η τοιχογράφηση, το 1784, του νάρθηκα της Μονής Υπαπαντής Μετεώρων, ενώ φορητές εικόνες με την υπογραφή του υπάρχουν στη Μονή Αγίας Τριάδος στα Μετέωρα, και στον ναό Αγίου Αθανασίου Μονοδενδρίου στο Ζαγόρι. Έργο του είναι και οι τοιχογραφίες στο εσωτερικό του κατάργραφου ναού του Αγίου Αθανασίου στην Καστανιά Ασπροποτάμου Τρικάλων, με βάση σωζόμενη επιγραφή στο εσωτερικό του ναού. Σύμφωνα με την επιγραφή, η τοιχογράφηση έγινε το 1783 και, εκτός από Δημήτριο Ζούκη, εργάστηκε και ο βοηθός του Γεώργιος. Η ορεινή Καστανιά, γνώρισε σημαντική οικονομική ανάπτυξη την περίοδο αυτή, που αιτιολογεί και την ανάθεση σε γνωστό ζωγράφο της πλούσιας τοιχογράφησης ενός ενοριακού ναού. Οι τοιχογραφίες στον Άγιο Αθανάσιο, αποτελούν ένα δείγμα καλής ζωγραφικής που παρουσιάζει πολλά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εποχής, όπως είναι η ενσωμάτωση στην παράδοση της Ηπείρου και της Θεσσαλίας του 17ου αιώνα πολλών στοιχείων του 18ου αιώνα, όπως λαϊκά αλλά και ορισμένα ορισμένα δυτικότροπα στοιχεία, καθώς και λεπτομέρειες που προέρχονται από την κοσμική ζωγραφική.

ΛΑΖΑΡΟΣ ΔΕΡΙΖΙΩΤΗΣ

Αρχαιολόγος – τ. Δ/ντής 7ης ΕΒΑ

Ο εικονογραφικός διάκοσμος του καθολικού της Ι. Μ. του Σωτήρος Δουσίου

Το καθολικό, συμφώνως προς την κτιτορική επιγραφή, εκτίσθη αρχικώς «εν άλλω σχήματι...» και κατόπιν έλαβε την μορφή που έχει σήμερα. Τούτο σημαίνει ότι στην σημερινή θέση υπήρχε άλλη μονή ή άλλος ναός, που ιδρύθηκε το έτος 1535 και ιδρυτής του υπήρξε ο τότε μητροπολίτης Λαρίσης και κατόπιν άγιος Βησσαρίων.

Η κτιτορική επιγραφή περιέχει την χρονολογία 1557, η οποία αναφέρεται στην εκ βάθρων ανέγερση και ανιστόρηση του υφισταμένου καθολικού, επί Νεοφύτου μητροπολίτου Λαρίσης. Το καθολικό αυτό, ως άλλωστε και όλοι οι ορθόδοξοι ναοί, θεωρούνται ως κατοικητήριο του Θεού και συμβολίζονται τα διάφορα τμήματά του. Όλα τα μέρη του ναού αγιογραφούνται αναλόγως και έτσι ολοκληρώνεται το λειτουργικό μυστήριο, το οποίο έχει την σπουδαιότητά του, διότι δεν είναι κατανοητό τίποτε εκτός της ολοκληρώσεως αυτής.

Υπό αυτήν την έννοια θα εξετάσουμε την εικονογραφία του καθολικού αυτού, διότι μέχρι σήμερα έχουμε ακολουθήσει σχεδόν πάντοτε, λάθος πορεία, αφού εξετάζεται η αγιογράφηση των ναών μόνον ως έργον τέχνης.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΕΡΑΜΙΔΑ, *Αρχαιολόγος*

ΕΛΕΝΗ ΜΠΑΛΑΜΩΤΗ, *Αρχαιολόγος*

Ο Ιερός Ναός του Αγίου Γεωργίου στην Πατουλιά Τρικάλων

Στην εισήγηση θα γίνει παρουσίαση του ιερού ναού του Αγίου Γεωργίου που βρίσκεται στις παρυφές του σημερινού χωριού Πατουλιά Τρικάλων. Πρόκειται για ένα αξιόλογο μνημείο της μεταβυζαντινής περιόδου (αρχές 19ου αι.), που ακολουθεί τον τύπο της τρίκλιτης βασιλικής με νάρθηκα, τύπος (ν) που συναντάται συχνά στον θεσσαλικό κάμπο. Εσωτερικά καλύπτεται με τοιχογραφίες με εικονογραφικό πρόγραμμα που συναντάται πολύ συχνά σε μνημεία του 18ου και 19ου αι. Τέλος, μνεία θα γίνει και στα περίτεχνα ξυλόγλυπτα του ναού (τέμπλο, άμβωνας και δεσποτικός θρόνος) που χρονολογούνται στην ίδια περίοδο.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ, *Αρχαιολόγος*

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΣΙΔΕΡΗ, *Αρχαιολόγος*

Ζάρκο Τρικάλων. Μια βυζαντινή νεκρόπολη στη θέση “Άγιος Νικόλαος ο Φονιάς”. Ανασκαφή και ευρήματα

Κατά τη διάρκεια των εργασιών διάνοιξης της «Νέας Εθνικής Οδού Τρικάλων- Λαρίσης», στο ύψος του χωριού Ζάρκο, στη θέση «Άγιος Νικόλαος ο Φονιάς» και συγκεκριμένα νοτίως και δυτικά της τρίκλιτης παλαιοχριστιανικής βασιλικής που ανέσκαψε το 1972 ο καθηγητής Ν. Νικονάνος, ήλθε στο φως εκτεταμένο νεκροταφείο βυζαντινών και μεταβυζαντινών χρόνων. Στο νεκροταφείο εντοπίστηκαν πάνω από 100 ταφές, ανάμεσα στις οποίες και παιδικές. Ο μεγάλος αριθμός τους, καθώς και το γεγονός, ότι οι ταφές ήταν συνεχείς και επάλληλες, οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι πρόκειται για ομαδικούς ενταφιασμούς, οι οποίοι έλαβαν χώρα ύστερα από ένα σοβαρό γεγονός (επιδημία ή λοιμό) που έπληξε τον πληθυσμό της περιοχής. Κατά τη διάρκεια των ανασκαφικών ερευνών που διενεργήθηκαν στον χώρο, προέκυψαν πλούσια αρχαιολογικά δεδομένα. Περισυνελέγη μεγάλος αριθμός νομισμάτων, αντικειμένων μικροτεχνίας (κυρίως κοσμημάτων και εξαρτημάτων ένδυσης), καθώς και κεραμικής. Σε κοντινή απόσταση από το νεκροταφείο, στα νότια και ανατολικά του χώρου, αποκαλύφθηκαν επίσης αρχιτεκτονικά κατάλοιπα, ίχνη κτιριακών εγκαταστάσεων τριών αγροικιών, καθώς και ένας κεραμικός κλίβανος.

Τα ευρήματα που προέκυψαν από την ανασκαφή στο νεκροταφείο του Ζάρκου, συγκροτούν ένα μοναδικό σωζόμενο αρχαιολογικό σύνολο, που δίνει στοιχεία για την ιστορία και την οικονομία της ευρύτερης περιοχής κατά τους βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους.

Η θέση, όπου εντοπίστηκε το νεκροταφείο, γειτνιάζει με τον αρχαιολογικό χώρο της αρχαίας πόλης Φαῦτού, στοιχεία που αποκαλύπτουν την αδιάλειπτη ανθρώπινη παρουσία και την ιστορική συνέχεια στον χώρο.

ΦΑΝΗ ΛΥΤΑΡΗ

Δρ βυζαντινής αρχαιολογίας

Ο τοιχογραφικός διάκοσμος του ναού των Ταξιαρχών στον Πλάτανο Τρικάλων. Παρουσίαση εικονογραφικού προγράμματος

Ο ναός των Παμμεγίστων Ταξιαρχών, βρίσκεται στο χωριό Πλάτανος κοντά στην πόλη των Τρικάλων και έως πριν από πέντε χρόνια ήταν ο κοιμητηριακός ναός του χωριού. Πρόκειται για ένα πρώιμο μνημείο κτισμένο πιθανόν στα τέλη του 16ου αιώνα, αρκετά μεγάλο, μονόχωρο, με νάρθηκα. Η κτιτορική του επιγραφή άνωθεν της θύρας, μας πληροφορεί εκτός από τη χρονολογία τοιχογράφησης και για τους χορηγούς του ναού, χωρίς όμως να μας δίνει το όνομα ή τα ονόματα των ζωγράφων.

Αν και ο τοιχογραφικός του διάκοσμος είναι δυσδιάκριτος εξαιτίας της υγρασίας και της αιθάλης που καλύπτουν μεγάλα τμήματα των τοίχων, αρκετές από τις συνθέσεις του κυρίως ναού, του ιερού και του νάρθηκα είναι ορατές.

Το εικονογραφικό πρόγραμμα του ναού είναι πλούσιο και αναπτύσσεται σε τρεις ζώνες στον κυρίως ναό, όπου ξεχωρίζουν παραστάσεις του Δωδεκαόρτου και του Χριστολογικού κύκλου, καθώς και ολόσωμοι άγιοι. Οι τοιχογραφίες του ιερού δεν σώζονται σε καλή κατάσταση εκτός των σκηνών της Πλατυτέρας και του Οράματος του αγίου Πέτρου Αλεξανδρείας. Οι συνθέσεις του νάρθηκα είναι οι καλύτερα διατηρημένες και μπορούμε να διακρίνουμε την παράσταση της Δευτέρας Παρουσίας στον ανατολικό τοίχο, συνοδευόμενη από αυτή που ο Αδάμ δίνει στα ζώα τα ονόματά τους στη βορειοδυτική γωνία.

Πρόκειται για μνημείο επηρεασμένο από την κρητική σχολή ζωγραφικής και ιδιαίτερα από την εικονογραφία του Θεοφάνη, έτσι όπως εμφανίζεται στις σκηνές των μονών Αγίου Νικολάου Αναπαυσά στα Μετέωρα και Μεγίστης Λαύρας στο Άγιον Όρος.

Το 2005 ο ναός κάηκε και έπεσε η σκεπή, η οποία έγινε εξ αρχής. Όλες οι τοιχογραφίες έχουν καταστραφεί.

***Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου Κρήνης και Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου
Ασπροκκλησιάς: Ιστορικό και προτάσεις αποκατάστασης
δύο μικρών βυζαντινών ναών***

Ηεισήγηση αφορά σε δυο μικρούς βυζαντινούς ναούς, τον ναό του Αγ. Νικολάου στην Κρήνη και την Κοίμηση της Θεοτόκου στην Ασπροκκλησιά Τρικάλων. Πρόκειται για δύο από τους τέσσερις μονόχωρους δρομικούς ναούς που εντοπίζονται στη ευρύτερη περιοχή των Τρικάλων. Καμαροσκέπαστοι και ξυλόστεγοι μονόχωροι δρομικοί ναοί, οι οποίοι παράλληλα με τους εγγεγραμμένους σταυροειδείς επικρατούν στη μεσοβυζαντινή και υστεροβυζαντινή αρχιτεκτονική, ελάχιστοι έχουν επισημανθεί στο θεσσαλικό χώρο. Η ενασχόληση με τους δύο αυτούς ναούς και η σύγκρισή τους με τους υπόλοιπους του Θεσσαλικού χώρου μας οδηγούν στο συμπέρασμα πως μνημεία της κατηγορίας αυτής ήταν ευρέως διαδεδομένα και στην ασφαλή υπόθεση πως τα μονύδρια και οι ναοί, που αναφέρουν οι πηγές ως εξαρτηματικά των μεγάλων Θεσσαλικών μονών πιθανότατα ήταν παρόμοιοι μονόχωροι δρομικοί χώροι που είτε έχουν εξαφανιστεί, είτε διάφορες επισκευές κρύβουν την αρχική τους φάση.

Συνεπώς για την αποκατάσταση των ναών αυτών δεν αρκεί η απλή διαπίστωση των βλαβών και ο σχεδιασμός επεμβάσεων που θα τις καλύψει ή και θα ενισχύσει τον φέροντα οργανισμό, αλλά απαιτείται βαθύτερη διερεύνηση, έτσι ώστε να αποκτηθεί πλήρης γνώση για τη συμπεριφορά στις ποικίλες δράσεις και να αξιοποιηθεί η παθολογία, ώστε να προκύψει η καλύτερη δυνατή επέμβαση που να διασφαλίζει τα μνημεία χωρίς να θίγονται οι αξίες τους.

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΜΗΤΡΟΝΑΤΣΙΟΣ

Συντηρητής έργων τέχνης

***Συντήρηση του εικονογραφικού διάκοσμου του νάρθηκα
της Ιεράς Μονής Κοιμήσεως της Θεοτόκου Σταγιάδων***

ΗΙερά Μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου, η άλλως γνωστή ως Ιερά Μονή Σταγιάδων, είναι κτισμένη στην άκρη ενός μικρού ανδήρου του ορεινού όγκου των Χασίων, στα ανατολικά του ομώνυμου μικρού οικισμού και στα σύνορα των Νομών Τρικάλων – Γρεβενών. Πρόκειται για μια αρχικώς ανδρική Μονή, η οποία μετατράπηκε σε γυναικεία στα 1968. Η Μονή έχει τόσο ιστορικό όσο και καλλιτεχνικό ενδιαφέρον, καθώς η διαμόρφωση του εικονογραφικού προγράμματός της ακολουθεί, σε γενικές γραμμές, τη διάταξη των εικονογραφικών προγραμμάτων, που συναντάμε από τα παλαιολόγια έως τα μεταβυζαντινά χρόνια. Στην παρούσα ανακοίνωση θα γίνει λεπτομερής παρουσίαση της παθολογίας που παρουσιάζει το ζωγραφικό έργο του νάρθηκα, θα τεκμηριωθεί η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την αντιμετώπιση των προβλημάτων του και θα καταδειχθεί το τελικό αποτέλεσμα των επεμβάσεων συντήρησης.

ΣΑΒΒΑΤΟ 1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2014
ΑΠΟΓΕΥΜΑ

3η ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Θέμα: Ιστορία

Πρόεδρος: δρ Θεόδωρος Νημάς, πρόεδρος του Φ.Ι.Λ.Ο.Σ.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΓΟΡΙΤΣΑΣ

Φιλολόγος – Δρ ιστορίας

***Από την Σκήτη των Σταγών στον κοινοβιακό μετεωριτικό μοναχισμό.
Παράδοση και εξέλιξη***

Ο 14ος αιώνας σηματοδότησε στην μοναχοπολιτεία των Σταγών την ανάπτυξη της ομόνυμης Σκήτεως και παράλληλα την ίδρυση από τον όσιο Αθανάσιο του πρώτου οργανωμένου κοινοβίου, του Μεγάλου Μετεώρου.

Στην ανακοίνωση μας θα εξεταστούν οι συνθήκες δημιουργίας, οργάνωσης και ανάπτυξης της μονής του Μεγάλου Μετεώρου από τον κτίτορά της όσιο Αθανάσιο και τους διαδόχους του. Θα διερευνηθούν ακόμη οι σχέσεις της μονής με τη Σκήτη των Σταγών, τις τοπικές εκκλησιαστικές και πολιτικές αρχές, καθώς και οι λόγοι που συνέβαλαν στην επιβίωσή της κατά τους χρόνους της οθωμανικής κυριαρχίας.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Παιδιάτρος – δρ ιστορίας της ιατρικής

Η Δυτική Θεσσαλία στην “Χάρτα της Ελλάδος” του Ρήγα Βελεστινλή

Ο Ρήγας Βελεστινλής στο στρατηγικό σχέδιο της επανάστασής του, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των πρόσφατων ερευνών, τύπωσε και τους χάρτες του για να έχει την πολιτική διαίρεση του χώρου, στον οποίο θα δημιουργούσε το οραματιζόμενο δημοκρατικό κράτος, την «Ελληνική Δημοκρατία», μετά την επιτυχία και επικράτηση της επανάστασής του.

Για τον σκοπό αυτό πήρε χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Gu. Delisle, όπως έχουμε παρουσιάσει, κατά την αυθεντική για πρώτη φορά επανέκδοση της «Χάρτας της Ελλάδος», κατά την επέτειο των διακοσίων χρόνων το 1998 από τον μαρτυρικό θάνατό του (Δημήτριος Καραμπερόπουλος, *Η “Χάρτα της Ελλάδος” του Ρήγα. Τα πρότυπά της και νέα στοιχεία, Αθήνα 1998*), για τον νότιο χώρο της Χάρτας του.

Στα αρχαία τοπωνύμια του χάρτη που χρησιμοποίησε ως πρότυπο, ο Ρήγας πρόσθεσε και άλλα που τα έλαβε από γεωγράφους συγγραφείς του 18ου αιώνας. Με την ανακοίνωση θα παρουσιαστούν τα αναγραφόμενα τοπωνύμια της Δυτικής Θεσσαλίας στη «Χάρτα της Ελλάδος» και οι πηγές τις οποίες χρησιμοποίησε ο Ρήγας.

***Τα τοπωνύμια ως πηγή πολιτισμικής και ιστορικής πληροφόρησης.
Το παράδειγμα της Κοινότητας Μυροφύλλου Τρικάλων***

Οι άνθρωποι από όταν γεννιούνται και ως ότου πεθάνουν δραστηριοποιούνται στο χώρο, στο περιβάλλον, παρεμβαίνουν σ' αυτό, το υποτάσσουν για την επιβίωσή τους και αυτό στη διαδικασία της αλληλεπίδρασης φέρει τα αποτυπώματα της ανθρώπινης παρέμβασης. Με τον τρόπο αυτόν το περιβάλλον, ο χώρος, γίνεται κομμάτι του πολιτισμικού γίνεσθαι της κοινότητας. Σ' αυτόν μπορούμε να δούμε την υλική, πρακτική, ιδεολογική, συμβολική αποτύπωση της ανθρώπινης κοινωνίας που αναπτύσσεται σ' αυτόν και να αναγνώσουμε την οργάνωσή της και τον πολιτισμό της. Τα τοπωνύμια είναι οι πρώτες μαρτυρίες για αυτές τις εγγραφές και αποτυπώσεις στο χώρο. Η τοπωνυμική «χαρτογράφηση» μιας κοινότητας είναι πάντα μια τολμηρή απόπειρα ακόμη και για εκείνον που ξεκινά με την αφετηρία της εντοπιότητας. Όταν ο τόπος αποσιλώνεται από τις ζωντανές δυνάμεις του και οι ραγδαίες εξελίξεις αποκόπτουν τη συνέχεια και θολώνουν τη μνήμη όσων μένουν πίσω, η χαρτογράφηση αυτή καθίσταται ακόμη πιο δύσκολη. Από την άποψη αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία η καταγραφή των τοπωνυμικών αυτών μαρτυριών που σηματοδοτούν την ανθρώπινη παρουσία και παρέμβαση στο χώρο, μέσα σε ένα πλαίσιο πέρα από το γλωσσικο-ερμηνευτικό, το οποίο προσδιορίζεται και από ιστορικές, θρησκευτικές, γεωγραφικές κ.ά. πληροφορίες αναγκαία όλα αυτά για την επιθυμητή συνάντηση με τον «τόπο», τους «ανθρώπους», με την κατάφαση της ίδιας της ζωής.

Στην ανακοίνωση αυτή δεν επιμένουμε στη γλωσσολογική διάσταση των καταγραφών, -όχι πως δεν μας ενδιαφέρει- αλλά μένουμε περισσότερο στο πλαίσιο εκείνο που οι ίδιες αυτές οι καταγραφές περιγράφουν ή στους λόγους εκείνους που τις δικαιολογούν, δίνοντας έτσι περισσότερο έμφαση και στην πολιτισμική διάσταση της λειτουργίας τους. Εκτός από την αλφαβητική καταγραφή των τοπωνυμίων και των πληροφοριών για το καθένα από αυτά (στοιχεία από τη θέση τους, την ιστορία, την προφορική παράδοση και τη συχνότητα - σχετική πάντα - του τοπωνυμίου στην κοινότητα και την ευρύτερη περιοχή) γίνεται και μια ταξινόμηση κατά κατηγορίες (αγιώνυμα, κυριώνυμα-παρώνυμα, επαγγελματικά, ζωνώνυμα, φυτώνυμα, υδρώνυμα κ.τ.λ.) με μια ενδεικτική στατιστική περιγραφή των στοιχείων, ώστε ο ακροατής και αργότερα ο αναγνώστης να έχει και μια συνολική θεώρηση του υλικού. Η έρευνα προσδοκά να καταδείξει ότι τις μαρτυρίες αυτές που αποτυπώνουν τη δραστηριότητα των ανθρώπων στο περιβάλλον μπορούμε να τις διαβάζουμε με πολλούς τρόπους, πέρα από τη γλωσσικο-ερμηνευτική, αναγκαία, βέβαια, και αυτή και να οδηγούμαστε σε ποικίλα συμπεράσματα.

***Τα οικογενειακά επώνυμα σε πέντε ασπροποταμίτικα χωριά
όπως εμφανίζονται στην οθωμανική απογραφή του έτους 1454/55***

Η καταγραφή των οικογενειακών επωνύμων του 15ου αιώνα στα χωριά του Ασπροποτάμου έγινε σε βιβλία που συντάχθηκαν ως αποτέλεσμα των τακτικών απογραφών που διενήργησε η Οθωμανική Αυτοκρατορία μετά την κατάκτηση της Θεσσαλίας. Η απογραφή της Θεσσαλίας, η οποία έγινε τα έτη 1454/55 στην αραβική γλώσσα και περιέλαβε τους οικισμούς που ανήκαν στο σαντζάκι των Τρικάλων, είναι η παλιότερη σωζόμενη όχι μόνο για την Θεσσαλία αλλά και από τις παλιότερες για ολόκληρη την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Είναι πρόδηλο ότι τα απογραφικά κατάστιχα των Οθωμανών (τουρκικά: Tahrir defterleri) του 15ου αιώνα αποτελούν μια πρώτης τάξεως πηγή για την ιστορία του ελληνισμού την μεταβυζαντινή περίοδο. Στα κατάστιχα αυτά αποτυπώνεται η οικιστική γεωγραφία μιας περιοχής και αντλούνται αξιόπιστες πληροφορίες για τον πληθυσμό της. Με βάση επίσης τα ονόματα των φορολογουμένων μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα και για την εθνολογική σύνθεση του πληθυσμού.

Η απογραφή του 1454/55 έχει καταχωριστεί σε δύο βιβλία. Στο πρώτο βιβλίο, το οποίο έχει μεταφραστεί στην τουρκική γλώσσα και έχει εκδοθεί το 2001 από τους καθηγητές του Πανεπιστημίου της Άγκυρας Muzaffer Arıkan, Melek Delilbaşı με τον τίτλο «Hicri 859 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-ı Tırhala» (*«Έκθεση φορολογικής απογραφής του σαντζακίου των Τρικάλων κατά τα έτη 1454/55»*), καταγράφηκαν μεταξύ των άλλων θεσσαλικών οικισμών και οι οικισμοί του Ασπροποτάμου. Το δεύτερο βιβλίο, στο οποίο καταγράφονται μόνο τα οικογενειακά επώνυμα των απογραφόμενων οικισμών, παραμένει μέχρι σήμερα αμετάφραστο από την αραβική γλώσσα.

Επέλεξα, από το δεύτερο βιβλίο, να μεταφράσω και να παρουσιάσω τα οικογενειακά επώνυμα σε πέντε ασπροποταμίτικα χωριά. Στο Περούλι, την Καστανιά το Γαρδίκι, το Χαλίκι και την Κρανιά. Τα κριτήρια επιλογής των συγκεκριμένων οικισμών ήταν: Το πληθυσμιακό μέγεθος τους. Επέλεξα τους μεγαλύτερους σε μέγεθος οικισμούς ώστε να υπάρχει το ικανότερο αντιπροσωπευτικό δείγμα και η γεωγραφική τους διασπορά. Το Περούλι και η Καστανιά αποτελούν τους πιο απομακρυσμένους οικισμούς μεταξύ των χωριών του Ασπροποτάμου. Μειώνεται με αυτό τον τρόπο η πιθανότητα αλλοίωσης της σύνθεσης των οικογενειακών επωνύμων εξαιτίας της δημογραφικής και πολιτισμικής ώσμωσης που είναι εντονότερη σε κοντινότερους οικισμούς.

Στο δεύτερο μέρος της παρουσιάσής μου γίνεται μια συγκριτική ανάλυση (ετυμολογική, εθνολογική) της εξέλιξης των οικογενειακών επωνύμων των πέντε ασπροποταμίτικων χωριών τους επόμενους αιώνες (16ο–19ο) με βάση τους εκκλησιαστικούς κώδικες και τα κατάστιχα των Ιερών Μονών των Μετεώρων.

Άγνωστες εφημερίδες των Τρικάλων της περιόδου 1881-1897

Στην παρούσα μελέτη ερευνώνται εφημερίδες που ανακαλύφθηκαν στα ΓΑΚ Τρικάλων. Βρέθηκαν συνολικά τα φύλλα 14 διαφορετικών εφημερίδων, εκ των οποίων 2 εκτός Τρικάλων, που καλύπτουν το χρονικό διάστημα από το 1881 μέχρι το 1905. Γίνονται αναφορές στην έκδοση των εφημερίδων, στις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι εκδότες τους, στον πολιτικό προσανατολισμό τους, στον ανταγωνισμό που είχαν μεταξύ τους και τις πολιτικές, και όχι μόνο, αντιπαραθέσεις τους, καθώς και τις αναγγελίες τους για άλλες εφημερίδες και το είδος των ειδήσεών τους. Οι άγνωστες εφημερίδες που εντοπίστηκαν και ερευνήθηκαν είναι: ο «Κόπανος», του Γ. Μαρινόπουλου, η «Τρίκκη», του Γ. Μαρινόπουλου, ο «Φρουρός», του Ν. Μασούρα, η «Τρίκκη», του Λουκά Ζήρα και η «Πίνδος», του Κωνσταντίνου Παπαθεοδώρου. Τέλος σε παράρτημα τίθενται δύο ενοικιαστήρια συμβόλαια τυπογραφείων που παρέχουν πληροφορίες για πρόσωπα και πράγματα της εποχής.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΑΠΠΑΣ

*Δρ λατινικής φιλολογίας**Μαρτυρίες Λατίνων συγγραφέων για την περιοχή Τρικάλων*

Για τα Τρίκαλα [αρχαία ελληνική ονομασία: Τρίκ(κ)η] και την ευρύτερη περιοχή του σημερινού νομού έχουν γραφτεί αρκετά από τους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς, με πιο γνωστές τις αναφορές του Ομήρου για τη συμμετοχή των γιων του Ασκληπιού στον Τρωϊκό πόλεμο, Μαχάονα και Ποδαλειρίου, ως ιατρών του ελληνικού στρατού (*Ιλιάδα* Β 729 και Δ 202). Επίσης, μεταγενέστεροι ποιητές και πεζογράφοι αναφέρονται στην περιοχή (Ηρόνδας, *Μιμιάμβοι* 2.97 και 4.1' Πausanίας, *Περιγήσεις* 4.3.2.4' Στράβων, *Γεωγραφικά* 7.7.9.6, 8.4.4.14, 8.4.4.15 κ.ά). Στην παρούσα ανακοίνωση ασχολούμαστε με τις έξι λατινικές μαρτυρίες που αφορούν τα Τρίκαλα (λατινική ονομασία: Tricca). Αυτές ανήκουν στους Ρωμαίους πεζογράφους Υγίνο (2 αναφορές), Λίβιο (3 αναφορές) και Πλίνιο (1 αναφορά). Τα χωρία, που παρατίθενται στη λατινική και μεταφράζονται στη νέα ελληνική γλώσσα από τον εισηγητή της ανακοίνωσης, τοποθετούνται στο ευρύτερο κειμενικό και ιστορικό ή μυθολογικό πλαίσιο στο οποίο ανήκουν. Έπεται ο φιλολογικός σχολιασμός των αποσπασμάτων (γλώσσα, ύφος, πηγές των συγγραφέων) και η εξαγωγή συμπερασμάτων ως προς τη γνώση των Ρωμαίων για τα Τρίκαλα και την ευρύτερη περιοχή.

Συμβολή στην Ιστορική Τοπογραφία της Εστιαιώτιδος

Η Εστιαιώτις, μία από τη γεωγραφική τετράδα των Θεσσαλών, κατείχε αδρομερώς τον σημερινό Νομό Τρικάλων. Η σημασία της έγκειται ότι έλεγχε το σύνολο των διαβάσεων και οδών που διέσχιζαν τη νότια Πίνδο εξασφαλίζοντας την επικοινωνία της Θεσσαλίας με την Ήπειρο και το Ιόνιο. Σήμερα, και μετά από πολύχρονες έρευνες (ιδίως στον ορεινό χώρο) διαθέτουμε πληρέστερη εικόνα τόσο για το οικιστικό της πλέγμα, όσο και για το οδικό και αμυντικό δίκτυό της. Οι επώνυμοι οικισμοί Οξύνεια, Αιγίνιον, Φαλώρεια, Πιάλεια, αλλά και η Μονδαία διαθέτουν πλέον τεκμηριωμένες ταυτίσεις, ενώ εντοπίστηκαν και σημαίνοντες ανώνυμοι που συμπληρώνουν το πλέγμα, όπως οι της Πέτρας Παναγίας (Ν. Κουτσούφλιανης), Τσούκας-Παναγίας Κορυδαλλού, των Αγίων Αποστόλων Ανάληψης Τρυγώνας, της Χαλκιόραχης Πρίνου, της Μαγούλας Φήκης, του Παλιόκαστρου Φιλύρας, της Αγίας Τριάδας Καλογήρων κ.ά. μικρότερων. Εντυπωσιακός είναι τέλος ο αριθμός (τουλάχιστον 28), κάθε τύπου, των οχυρών που συγκροτούν το αμυντικό δίκτυο. Στους Γόμφους μάλιστα αποδίδουμε το νότιο δίκτυο.

ΒΙΚΤΩΡ ΚΟΝΤΟΝΑΤΣΙΟΣ
Εκπαιδευτικός

Ερευνητικοί ιστορικοί περίπατοι του Νικολάου Γιαννοπούλου στα Τρίκαλα στα 1897 και 1918

Ο Νικόλαος Γιαννόπουλος, βασικό ιδρυτικό μέλος της Φιλαρχαίου Εταιρείας Αλμυρού «Οθρυς», βρέθηκε, ως επιστρατευμένος έφεδρος στρατιώτης, για λίγες μέρες στα Τρίκαλα κατά το 1897, στις παραμονές του ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897. Κατά τη διάρκεια της ολιγοήμερης αυτής και κάτω από ακατάλληλες συνθήκες παραμονής του στα Τρίκαλα προσπάθησε, παράλληλα με τα στρατιωτικά του καθήκοντα, να ερευνήσει, όσο του επέτρεπαν οι περιστάσεις και οι συνθήκες, την πόλη των Τρικάλων και να καταγράψει τα υπάρχοντα στην πόλη κατάλοιπα αρχαιολογικών μνημείων.

Είκοσι σχεδόν χρόνια αργότερα, στα 1918, επισκέφθηκε και πάλι τα Τρίκαλα με σκοπό να συνεχίσει και ολοκληρώσει τις εντυπώσεις και σημειώσεις που είχε κρατήσει κατά την πρώτη του εκεί παρουσία στα 1897.

Τα αποτελέσματα των δύο αυτών του ερευνητικών του προσπαθειών δημοσιεύτηκαν από τον ίδιο σε σχετικές εργασίες του στα περιοδικά: «*Νεολόγου Εβδομαδιαία Επιθεώρησις, Πολιτική, Φιλολογική, Επιστημονική*», «*Bulletin de Correspondance Hellenique*», «*Επετηρίς Φιλολογικού Συλλόγου Παρνασσού*», «*Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*» και «*Byzantinischer Zeitschrift*».

Για αδιευκρίνιστους λόγους σε κάποιες δημοσιευμένες εργασίες του Νικολάου

Γιαννόπουλου έχουν παρεισφρύνει λάθη, τα οποία δυσκολεύουν την ανίχνευση της πραγματικής εικόνας του περιεχομένου τους. Υπήρχαν, πριν δημοσιευθούν οι εργασίες του Ν. Γιαννόπουλου, δημοσιευμένες εργασίες άλλων ερευνητών για τα ίδια θέματα, τα οποία παρουσιάζουν διαφορετική θεώρηση από αυτήν του Γιαννόπουλου.

Ο Νικόλαος Γιαννόπουλος έχει αφήσει στα κατάλοιπα χειρόγραφα του μερικές σημειώσεις, οι οποίες αποκαθιστούν τις δημοσιευμένες τοποθετήσεις του στα σημεία στα οποία παρεισέφρυσαν λάθη. Οι χειρόγραφες αυτές σημειώσεις, οι οποίες πιθανόν θα χρησίμευαν σε μία βελτιωμένη και διορθωτική των αρχικών δημοσιευμάτων δεύτερη έκδοση των εργασιών αυτών, είναι ακόμα αδημοσίευτες με αποτέλεσμα τα υπάρχοντα σήμερα στη διάθεση των μελετητών και ερευνητών κείμενα των σχετικών εργασιών του Ν. Γιαννόπουλου να μην παρέχουν ολοκληρωμένες τις απόψεις του, όπως θα επιθυμούσε ασφαλώς ο ίδιος να τις παρουσιάσει.

Με την παρούσα εισήγηση θα επιχειρηθεί: 1. μία συγκριτική παρουσίαση των δημοσιευμένων σχετικών εργασιών και η διόρθωσή τους στην πραγματική μορφή τους στηριγμένη και στις ανέκδοτες διορθωτικές σημειώσεις και συμπληρωματικές πληροφορίες του Γιαννόπουλου, μία περιγραφή από τον ίδιο των παλαιών χριστιανικών ναών των Τρικάλων: Αρχαγγέλου Μιχαήλ, Αγίας Μαρίνας, Αγίου Δημητρίου, Αγίων Αναργύρων, Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου, Αγίου Ιωάννου του Ελεήμονος και Αγίου Στεφάνου, αποβλέποντας τόσο στην αποκατάσταση των εργασιών του Ν. Γιαννόπουλου στη μορφή που θα ήθελε ασφαλώς ο ίδιος να δώσει και δεν πρόφτασε αλλά και στην έμμεση αποκατάσταση του κύρους του ερευνητού αυτού, το οποίο αδικαιολόγητα μειώνεται από όχι δικά του λάθη.

LIDIA COTOVANU

Δρ ιστορίας

Présences thessaliennes dans les Principautés de Valachie et de Moldavie (XVIe – XVIIe siècles)

Au cours des deux derniers siècles de production historiographique, aucune monographie ou article d'envergure n'a pas été consacré aux relations de la Thessalie avec les Principautés de Valachie et de Moldavie, à l'époque précédant les États-nation sud-est européens. J'envisage revisiter le sujet, bibliographie plus ancienne et nouveau matériel documentaire à l'appui. Mon attention portera sur les débuts desdites relations, attestés aux alentours de l'année 1500, et leur évolution, toujours croissante, au cours des XVIe – XVIIe siècles.

Les dernières recherches consacrées à l'émigration balkanique vers les Principautés danubiennes me permettent une meilleure mise en perspective du sujet et m'offre des moyens méthodologiques nouveaux pour l'aborder. On tiendra compte de la redistribution des pouvoirs dans l'espace sud-est européen suite à l'instauration des sultans ottomans sur le Bosphore. Tout d'abord, il est important de comprendre que, sous la couverture des sultans, le Patriarcat de Constantinople arriva à consolider sa juridiction non seulement dans les régions balkaniques, où il développa tout un réseau de stavropégies patriarcales, mais aussi sur les Églises de Valachie et de Moldavie,

canoniquement dépendantes de Constantinople depuis la seconde moitié du XIVe siècle. La soumission politique des Principautés à la Porte, vers le milieu du XVIe siècle, ne fit qu'augmenter la mainmise de l'Église « grecque » sur ses diocèses nord-danubiennes. La dépendance politique et économique des Principautés par rapport à Istanbul ont également ouvert la voie vers l'émigration massive des sujets orthodoxes des sultans, toutes les catégories sociales confondues, vers les deux pays. Il s'agit d'une concentration de migrants originaires des contrées sud-slaves et grecques continentales, notamment d'Épire, de Thessalie et de la Macédoine occidentale. (D'ailleurs, j'insisterai sur la nécessité d'étudier les rapports de la Thessalie avec les Principautés en étroite relation avec les rapports de l'Épire avec les deux pays, vue l'importance du complexe monastique des Météores, d'un côté, et de la ville de Ioannina, de l'autre, dans ces régions). Ainsi, les intérêts du Patriarcat de Constantinople, puis ceux du Patriarcat de Jérusalem et d'autres lieux symboliques de l'Orthodoxie (le Mont-Athos, entre autres), ont rejoint en terre valaque et moldave les intérêts des migrants. Ceux-ci cherchaient à partager la fortune bâtie en terre d'accueil avec la communauté et le lignage restés dans l'espace d'origine, que ce soit pour des raisons spirituelles, soutenues par l'économie du *salut*, ou pour des raisons d'assistance sociale et d'assurance de vie. Ils ont trouvé un moyen propice de le faire dans la *donation religieuse*, mais aussi dans la *fondation de lieux de culte* sur leurs domaines fonciers valaques/moldaves et dans la *dédicace* de ceux-ci à titre de métôches vers des monastères situés dans l'espace d'origine.

C'est au croisement de ces phénomènes – *dépendance politique et ecclésiastique* des Principautés et de leurs Églises d'Istanbul/Constantinople, *émigration* vers les Principautés et *retours symbolique des migrants* vers leurs lieux d'origine à travers l'acte de donation – que j'envisage étudier les relations de la Thessalie avec la Valachie et la Moldavie. Je compte m'arrêter sur des parcours individuels concrets de migrants thessaliens, sur leurs réseaux de solidarité familiales et socioprofessionnelles s'étendant sur les deux rives du Danube, puis sur le réseau de dizaines de métôches qu'ils ont développé dans les pays d'installation, en les mettant au service de leurs compatriotes moins fortunés, qui cherchaient eux aussi à garder un lien avec la communauté d'origine et à voir leur mémoire perpétuée parmi et à côté des leurs.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ

Αρχαιολόγος – Δρ αρχιτεκτονικής

***Η αγροτική οικονομία και οι παραγωγικές δραστηριότητες
στη Δυτική Θεσσαλία κατά την πρώιμη οθωμανική περίοδο:
Οι πεδινοί οικισμοί των Τρικάλων***

Η περιοχή των Τρικάλων με την παγίωση της Οθωμανικής κυριαρχίας ενσωματώθηκε πλήρως και σε όλη την έκτασή της, πεδινή και ορεινή, στους μηχανισμούς του νέου πολιτικού και κοινωνικοοικονομικού σχηματισμού. Η συγκρότηση και λειτουργία της διοικητικής μηχανής και της οικονομίας βασίστηκε στο σύστημα των τιμαρίων, τα οποία περιλαμβάνουν συγκεκριμένα οικιστικά σύνολα, ενώ συχνά στο ίδιο τιμάριο περιλαμβάνονται πεδινοί, ορεινοί

και ημι-ορεινοί οικισμοί. Η αγροτική οικονομία και η παραγωγή χαρακτηρίζεται από την παραπληρωματικότητα διάφορων παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Στην παρούσα ανακοίνωση εξετάζεται η ιστορική γεωγραφία, η διοικητική και οικονομική οργάνωση του πεδινών οικισμών στην περιοχή των Τρικάλων στην πρώτη οθωμανική περίοδο με βάση φορολογικά και απογραφικά στοιχεία του 15ου αι.. Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην καλλιέργεια των δημητριακών και τις αμπελουργικές δραστηριότητες σε συνδυασμό με τον παραπληρωματικό χαρακτήρα της κτηνοτροφίας. Παράλληλα, προσεγγίζεται και αναλύεται η δημογραφική σύνθεση των πεδινών οικισμών, όπως και οι ενδείξεις εγκατάστασης ή κίνησης του πληθυσμού. Επιπλέον, εξετάζεται επίσης το θέμα των σχέσεων ανάμεσα στους πεδινούς αγροτικούς οικισμούς και της πόλης των Τρικάλων, αλλά και μεταξύ πεδινού και ορεινού χώρου.

ΕΥΓΕΝΙΑ ΓΙΑΝΝΟΥΧΟΥ

Πτυχ. ιστορίας – αρχαιολογίας, μεταπτυχιακή φοιτήτρια

***Η κοινωνική και η οικονομική κατάσταση στη Δυτική Θεσσαλία
μέσα από τα έργα των περιηγητών William Leake και François Pouqueville
(αρχές 19ου αι.)***

Η παρούσα ανακοίνωση έχει ως σκοπό να αναδείξει τις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν στη Δυτική Θεσσαλία στις αρχές του 19ου αιώνα μέσα από τα έργα δύο σπουδαίων ξένων περιηγητών, του Άγγλου William Leake και του Γάλλου François Pouqueville. Τα περιηγητικά έργα συνιστούν μια σημαντική πηγή μελέτης του τουρκοκρατούμενου ελληνικού χώρου στη μακρά περίοδο από τον 15ο ως και τον 19ο αι., αν και από ορισμένους ερευνητές (ιστορικούς, ανθρωπολόγους κ.ά.) ασκήθηκε στα ταξιδιωτικά κείμενα μια κριτική με βασικό επιχείρημα ότι συχνά δίνουν για τις χώρες που επισκέφθηκαν μία εικόνα που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Τα έργα των δύο αυτών περιηγητών εντάσσονται στο περιηγητικό ρεύμα του αρχόμενου 19ου αι., οπότε διαμορφώνεται στην Ευρώπη ένα νέο είδος περιηγητών που επισκέπτονται σχεδόν αποκλειστικά την Ελλάδα και δεν είναι απλά περαστικοί ταξιδιώτες. Το ενδιαφέρον τους στρέφεται τώρα κυρίως στην ενδοχώρα, που αποτελούσε για αιώνες απροσπέλαστο, σχεδόν άγνωστο, κόσμο. Κυριότεροι εκπρόσωποι αυτής της νέας περιηγητικής τάσης είναι ο Leake και ο Pouqueville που παρέμειναν στην Ελλάδα επί αρκετά χρόνια: πέντε ο Leake και έντεκα ο Pouqueville. Μάλιστα, αυτοί οι δύο περιηγητές επισκέφθηκαν ορισμένες περιοχές περισσότερες από μία φορές.

Ο Leake, πέρασε από τη Θεσσαλία δύο φορές, το 1805 και το 1809, στη διάρκεια μυστικής αποστολής στον ελλαδικό χώρο, που του είχε αναθέσει η αγγλική κυβέρνηση. Το τετράτομο έργο του *Travels in Nothern Greece*, που κυκλοφόρησε στο Λονδίνο το 1835, αποτελεί σταθμό της περιηγητικής γραμματείας για την Ελλάδα, κυρίως λόγω της ακρίβειας των πληροφοριών που δίνει. Ο Pouqueville, ο οποίος υπηρέτησε ως γενικός πρόξενος της Γαλλίας στα Ιωάννινα, από το 1806 έως το 1815, περιηγήθηκε κάθε γωνιά του ελληνικού ηπειρωτικού χώρου. Είναι ο περιηγητής που παρέμεινε τον περισσότερο, από κάθε άλλον περιηγητή χρόνο στην Ελλάδα και έγραψε το μεγαλύ-

τερο σε όγκο και ποικιλία ταξιδιωτικό χρονικό, το *Voyage dans la Grèce*, που εκδόθηκε στο Παρίσι το 1820 και σε μία δεύτερη εμπλουτισμένη έκδοση, το 1826-1827. Πρόκειται για ένα έργο που είχε πολύ μεγάλη απήχηση και γι' αυτό μεταφράστηκε σε αρκετές ευρωπαϊκές γλώσσες. Το έργο του Rouqueville είναι ένας ανεκτίμητος θησαυρός πληροφοριών, τόσο ποσοτικών όσο και ποιοτικών.

Και οι δύο περιηγητές που εξετάζουμε εδώ πέρασαν από τη Δυτική Θεσσαλία και μας δίνουν πολύ σημαντικές πληροφορίες γι' αυτήν: για τη διοίκηση, για τους οικισμούς της, για τον αριθμό των κατοίκων των μεγαλύτερων από αυτούς, για την εθνοτική σύνθεση του πληθυσμού των πόλεων, για τις ασχολίες των κατοίκων στα αστικά κέντρα και στην ύπαιθρο, για την εμπορική κίνηση των πόλεων, για τους βλαχτοποιμένες της Πίνδου, για τις καταπιέσεις που υφίσταντο οι κάτοικοι της εξεταζόμενης περιοχής από τον Αλή πασά, για την αγροτική και την κτηνοτροφική παραγωγή, για τις τιμές διαφόρων βασικών ειδών, για τη φορολογία κλπ. Πολύ σημαντικές είναι, επίσης, οι πληροφορίες που μας δίνουν οι δύο αυτοί περιηγητές για τα μοναστήρια των Μετεώρων και για την καθημερινή ζωή των κατοίκων, αλλά και οι λαογραφικού χαρακτήρα πληροφορίες στο οδοιπορικό του Rouqueville.

ΚΥΡΙΑΚΗ 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2014 ΠΡΩΙ

4η ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Θέμα: Αρχαιολογία - Αρχιτεκτονική

Πρόεδρος: δρ Ιουλία Κανδήλα, πρόεδρος της Φ.Ι.Α.Λ.Ε.Θ.

ΚΩΝ/ΝΟΣ ΔΙΑΜΑΝΤΑΚΗΣ

Πυρηνικός ιατρός – φυσικός – φιλόλογος – θεολόγος

Η Γραμματική της Βλάχικης Γλώσσας. Σύντομη παρουσίαση

Εισαγωγή. Τα νεολατινικά ιδιώματα της Βαλκανικής - *Latinum Balcanicum*, τοπική (γραμμαή Jirecek) και σύντομη ιστορική αναφορά.

Ανάπτυξη κυρίως θέματος - Παραθέσεις συναπτών γλωσσικών παραδειγμάτων. Φωνητική και Φωνολογία (φωνήεντα, σύμφωνα, δίφθογοι, τόνος, νόμος τρισυλλαβίας). Εμπλουτισμός γλωσσικός, ουράνωση των χειλικών. Πάθη φωνηέντων-συμφώνων. Το άρθρο – οριστικό (εγκλιτικό και προκλιτικό), αόριστο. Κύρια ονόματα και άρθρο. Ουσιαστικά - διπλή κλίση ονομάτων, άναρθρη και έναρθρη, γένη. Επίθετα - (4-3-2) τύπων, κλίση και παραθετικά. Σύναψη επιθέτου και ουσιαστικού.

Ατωνυμίες - προσωπικές και συνοπτικά οι λοιπές. Αριθμητικά - απόλυτα και τακτικά. Ρήματα - εγκλίσεις, χρόνοι, συζυγίες (με βάση τον αόριστο). Σχηματισμός χρόνων και εγκλίσεων με γερούνδιο, μετοχή, απαρέμφατο. Παθητική φωνή. Αυτοπαθή, βοηθητικά, ανώμαλα και απρόσωπα. Τα άκλιτα μέρη (επιλογή σε επιρρήματα, προθέσεις, συνδέσμους και επιφωνήματα). Εκλογή συχών προθημάτων και καταλήξεων.

Επίλογος. Δίγλωσσοι πληθυσμοί.

***Ένας ανέκδοτος κανόνας (17ος αι.) στον άγιο Βησσαρίωνα,
μητροπολίτη Λαρίσης και κτίτορα της Μονής Δουσίκου***

Η παρούσα ανακοίνωση φέρει στο φως έναν ανέκδοτο παρακλητικό κανόνα στον Άγιο Βησσαρίωνα τον Β΄, μητροπολίτη Λαρίσης και κτίτορα της Μονής Δουσίκου († 1540). Ο κανόνας είναι ποίημα ανώνυμου υμνογράφου του 17ου αι. και διασώζεται σε δύο χειρόγραφους κώδικες της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος: κώδ. 740 (φφ. 66v-75r) και κώδ. 797 (φφ. 37v-41r). Στον κανόνα αυτόν εντοπίζονται οι σχέσεις με τους ήδη εκδοθέντες κανόνες προς τιμήν του αγίου και επιχειρείται μια ανάγνωσή του, που επιβεβαιώνει α) την εξάπλωση της τιμής του αγίου στην περιοχή της Θεσσαλίας και β) την πίστη του λαού, ο οποίος στο πρόσωπο του αγίου Βησσαρίωνα του Β΄ βλέπει έναν θερμό μεσίτη προς τον Κύριο. Τέλος εντοπίζονται εκφραστικά μέσα και σχήματα λόγου, που μας επιτρέπουν να εκτιμήσουμε την ποιητική και φιλολογική του αξία.

ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ΓΚΕΚΑΣ

Συντηρητής έργων τέχνης

Η συντήρηση ενός εντύπου Ιερού Ευαγγελίου του 17ου αι.

Το ιερό Ευαγγέλιο, η συντήρηση του οποίου μας απασχολεί στην παρούσα ανακοίνωση, είναι έργο του εκδοτικού οίκου των Πινέλλι στη Βενετία. Χρονολογείται στα 1645 και ανήκει στην Ιερά Μονή Αγίου Στεφάνου Μετεώρων. Το Ευαγγέλιο αποτελείται από διακόσιες ογδόντα οχτώ (σωζόμενες) σελίδες από χειροποίητο χαρτί που φέρει υδατόσημο, η δερμάτινη βιβλιοδεσία του είναι δυτικού τύπου και τα κεφαλάρια είναι βυζαντινού τύπου. Πάνω από την βιβλιοδεσία υπάρχει και ένθετο κάλυμμα από πορφυρό βελούδο, ενώ η διακόσμηση συμπληρώνεται από μεταλλικά επίχρυσα ελάσματα στην εμπρός και πίσω πινακίδα.

Κατά την παραλαβή, το Ευαγγέλιο ήταν ταλαιπωρημένο σε μεγάλο βαθμό, τόσο λόγω των ακατάλληλων συνθηκών αποθήκευσης, όσο και της μακροχρόνιας χρήσης του. Κατά καιρούς υπέστη διάφορες επεμβάσεις συντήρησης, όπως στη βιβλιοδεσία, καθώς και την συμπλήρωση αποκομμένων τμημάτων χαρτιού. Τα περισσότερα φύλλα που είχαν αποκοπεί από το σώμα του κειμένου είχαν απλώς επικολληθεί, χωρίς να είναι ραμμένα με το υπόλοιπο σώμα. Σημαντικό ρόλο στην απώλεια των σελίδων έπαιξε και το κομμένο κάτω κεφαλάρι, το οποίο δεν συγκρατούσε πλέον ικανοποιητικά το κείμενο.

Η επιβαρυνόμενη κατάσταση διατήρησης των σελίδων και το αρκετά υψηλό ποσοστό φθοράς του Ευαγγελίου απαιτούσαν την πραγματοποίηση πολλών σταδίων συντήρησης, όπως μηχανικό καθαρισμό όλων των φερτών επικαθήσεων, υγρό καθαρισμό με αποιονισμένο νερό όλων των σελίδων, συμπληρώσεις των φθαρμένων και αποκομμένων τμημάτων χαρτιού, καθαρισμό του δέρματος και καινούρια στάχωση, ράψιμο βυζαντινών κεφαλαριών και τοποθέτηση του αυθεντι-

κού δέρματος και της ένθετης διακόσμησης. Έτσι, μετά την πραγματοποίηση όλων αυτών των εργασιών και έχοντας πλέον το επιθυμητό αισθητικό αποτέλεσμα, σήμερα κοσμεί το πλούσιο σκευοφυλάκιο της Μονής και φυλάσσεται μαζί με άλλα κειμήλια σε ειδική γυάλινη προθήκη.

ΕΙΡΗΝΗ ΑΘ. ΣΠΑΝΟΥ

Ακόλουθος επικοινωνίας Γεν. Γραμματείας

Ενημέρωσης και Επικοινωνίας

Μετεωρίτικα χειρόγραφα σε Πανεπιστημιακές Βιβλιοθήκες και άλλες συλλογές του Εξωτερικού

Από τις Επισκέψεις στα Μοναστήρια της Ανατολής ο Robert Curzon, σύμφωνα με την νεκρολογία της έγκυρης εφημερίδας του Λονδίνου *The Times* προς τιμήν του Άγγλου διπλωμάτη, «είχε την δυνατότητα να φέρει στην Ευρώπη πολλούς παράξενους και πολύτιμους θησαυρούς».

Εννέα χρόνια μετά την πρώτη έκδοση του δημοφιλέστατου βιβλίου του με τον ίδιο τίτλο, το 1858, απεστάλη στις χώρες που είχε ταξιδεύσει ο Curzon ο Υποβιβλιοθηκάριος της Βοδλειανής Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, Henry Octavius Coxe [1811-1881] - με ατμόπλοιο του Βρετανικού Βασιλικού Ναυτικού. Στην Ελλάδα μετέβη σε μοναστήρια της Πάτμου, της Ρόδου, της Κρήτης, της Μήλου, της Πάρου και της Νάξου, αλλά δεν ολοκλήρωσε το έργο του λόγω ασθένειας. Αποτέλεσμα της αποστολής του ήταν η «*Εκθεση προς την Κυβέρνηση της Αυτής Μεγαλειότητος για τα Ελληνικά Χειρόγραφα που Ακόμη Παραμένουν στις Βιβλιοθήκες της Ανατολής*». Μάλιστα κατά τον Βρετανό Γενικό Πρόξενο στην Αλεξάνδρεια, John Green, η Αγγλική Κυβέρνηση απέδιδε τόσο μεγάλη σημασία στην ανεύρεση ελληνικών χειρογράφων, ώστε κοινοποίησε την Έκθεση Coxe σε όλους τους πράκτορές της στην Ανατολή.

Δεδομένων των στοιχείων αυτών, είναι ευνόητο να εντοπίζονται σήμερα εκτός Ελλάδος πολλοί Κώδικες της θρησκευτικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς, οι οποίοι προέρχονται και από Ιερές Μονές των Μετεώρων.

ΦΩΤΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών

Και πάλι για τον Αρσένιο Ελασσόνο

Ο Αρσένιος αρχιεπίσκοπος Ελασσόνο (1550-1626) απετέλεσε το θέμα της διδακτορικής μου διατριβής, η οποία τυπώθηκε το 1984 και το 2007, με νέα στοιχεία. Έκτοτε, έχουν έλθει στο φως και κάποιες νέες εκδόσεις, η ακολουθία του από τον σεβασμιώτατο μητροπολίτη Εδέσσης κ. Ιωήλ, μία έκδοση ρωσική με αρχαιολογικά στοιχεία, και κάποια που έχω συλλέξει ο ίδιος. Αυτά θα παρουσιαστούν με προβολή στην ανακοίνωση.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΣΑΜΠΑΤΑΚΑΚΗΣ

Δ/ντής κλασικών & ρομανικών γλωσσών

Παν/μίου Lund Σουηδίας

Η Θεσσαλία στα χειρόγραφα του Σουηδού περιηγητή Adolf Fredrik Sturtzenbecker (1757-1784)

Η Θεσσαλία αποτέλεσε πόλο έλξης για τον Σουηδό περιηγητή, γλωσσολόγο και ανατολιστή J. J. Björnståhl (1731-1779), ο οποίος ήταν και ο πρώτος επιστήμονας που την επισκέφτηκε και κατέγραψε τις εντυπώσεις του σε ταξιδιωτικές επιστολές κι ένα εκτενές ημερολόγιο. Δημοσιεύτηκαν στη Σουηδία, αμέσως μετά το θάνατό του στη Θεσσαλονίκη.

Ο A. F. Sturtzenbecker, θεολόγος, πάστορας, ζήτησε και τοποθετήθηκε στη θέση του ιερέως στην σουηδική πρεσβεία στην Κωνσταντινούπολη το 1781. Τρία χρόνια αργότερα επισκέφτηκε την Ελλάδα με πρώτο σταθμό τη Θεσσαλονίκη και στη συνέχεια ταξίδεψε στην Ήπειρο, την Θεσσαλία και την ανατολική Στερεά Ελλάδα όπου και πέθανε. Κάνει πολύ σημαντικές περιγραφές και παρατηρήσεις για τις κατοικημένες περιοχές και την ανθρωπογεωγραφία τους, τις μονές των Μετεώρων και τους αρχαιολογικούς χώρους που επισκέπτεται, ορμώνοντας τόσο από τις περιηγήσεις του Πausanias και του Strabon όσο και από τις ταξιδιωτικές επιστολές του Björnståhl. Αν και ο Sturtzenbecker είναι μόλις 26 ετών, όταν έρχεται στη Θεσσαλία αναδεικνύεται σε έναν πολύ παρατηρητικό περιηγητή, του οποίου τα κείμενα είναι πολύτιμη πηγή για τις γνώσεις μας για την Ελλάδα της εποχής του.

Στην ομιλία μου θα παρουσιάσω τα γραφόμενά του για τα Τρίκαλα και τα μοναστήρια των Μετεώρων και του Δουσίκου από το δημοσίευτο ταξιδιωτικό του ημερολόγιο.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΒΑΡΕΛΑΣ

Επικ. καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας ΑΠΘ

Ο Ραϊνόλδος Δημητριάδης και οι αφηγήσεις του για τη ζωή των βοσκών στα βουνά της Πίνδου

Ο Ραϊνόλδος Δημητριάδης (1863 ή 1869-1919) –λησμονημένος σήμερα– είναι από τις εμβληματικές μορφές που συνέβαλαν στην καλλιέργεια της γεωπονίας και της κτηνοτροφίας στην Ελλάδα. Γερμανικής καταγωγής αλλά υιοθετημένος από ελληνική οικογένεια, σπούδασε στη Θεσσαλονίκη, στην Κωνσταντινούπολη και σε πολλά πανεπιστήμια της Ευρώπης. Δραστηριοποιήθηκε στον χώρο της γεωπονίας και της τυροκομίας και υπήρξε για χρόνια διευθυντής στην Κασσαβέτιο Γεωργική Σχολή Αϊδινίου. Συνέγραψε πολλές γεωπονικές και κτηνοτροφικές μελέτες και τύπωσε αρκετά βιβλία υψηλής επιστημονικής εκλαΐκευσης στον Σύλλογο προς Διάδοσιν των Ωφελίμων Βιβλίων. Κατά τις ποικίλες προσπάθειές του για την παραγωγή ελληνικού τυριού, έζησε αρκετό καιρό στα βουνά της Πίνδου, στα Άγραφα αλλά και στην περιοχή του Μαλακασίου Τρικάλων. Τις εμπειρίες του από τη διαμονή του στον χώρο

αυτό και από τις επαφές του με τους βοσκούς της περιοχής κατέγραψε σε αφηγηματικά κείμενα που δημοσιεύτηκαν σε αθηναϊκές εφημερίδες γύρω στα 1890. Αυτές οι αφηγήσεις θα παρουσιάσουν στην προτεινόμενη ανακοίνωση.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Καθηγητής Ιονίου Παν/μίου

Το τρικαλινό περιοδικό “Μετέωρα” και η προσφορά του

Στην ανακοίνωση θα εξεταστεί η όλη πορεία, οι κατά καιρούς συνεργάτες, οι θεματικές και η προσφορά του περιοδικού «**Μετέωρα**» τόσο εντός του φυσικού του πλαισίου, της ευρείας περιοχής της Θεσσαλίας, όσο και σε σχέση με την πανελλήνια σημασία του.

ΗΛΙΑΣ ΚΕΦΑΛΑΣ

Συγγραφέας

Το τρικαλινό τοπίο στην Νεοελληνική Λογοτεχνία

Τὸ τοπίο εἶναι ὁ ἀνθρώπινος τόπος καὶ κατ’ ἐπέκταση τὸ εὐρύτερο ἐνδιαίτημά του, τὸ πλαίσιο δηλαδή πὺν περικλείει τὶς παντὸς εἶδους δραστηριότητές του. Γι’ αὐτὸ καὶ εἶναι φυσικὸ νὰ εἶναι παρὸν μέσα στὴ λυρική ἐπενέργεια τῶν καλλιτεχνικῶν ἐκφάνσεων καὶ προσδιορισμῶν του.

Τὸ τρικαλινὸ τοπίο εὐτύχησε νὰ εἶναι συμμέτοχο σὲ πολλὲς καλλιτεχνικὲς ἐξεικονίσεις. Ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ παγίωση τοῦ τοπίου μέσα στὴ λογοτεχνικὴ ἀναφορά. Χωρὶς νὰ εἶναι ἡ πόλη τῶν Τρικάλων ἢ ἡ εὐρύτερη περιοχή της ἢ κατ’ ἐξοχὴν ἐστὶα τῆς λογοτεχνίας, ὑπάρχουν ἐν τούτοις συχνὲς ἀναφορὲς ἀπὸ συγγραφεῖς πὺν εἶτε ἐξήσαν σ’ αὐτὴν εἶτε συγκινήθηκαν ἀπὸ αὐτὴν μακρόθεν, εἶτε τὴν στοχάσθηκαν μὲ διαφόρους τρόπους ἐξ αἰτίας τῆς ιστορικῆς προβολῆς της. Ἐξετάζουμε, λοιπὸν, ἐδῶ, σύμφωνα μὲ τὸ θέμα μας, μερικὲς λογοτεχνικὲς ἀναφορὲς, οἱ ὁποῖες παραπέμπουν ἐνδεικτικὰ στὸ κάδρο τῆς τρικαλινῆς γῆς μὲ συναφεῖς λυρικὲς προσεγγίσεις ἢ κριτικὲς καὶ ιστορικὲς ἀναψηλαφήσεις.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΛΑΔΟΓΙΑΝΝΗ

Καθηγήτρια Παν/μίου Ἰωαννίνων

Μαρούλας Κλιάφα, “Ο ἄνδρας με τη γερμανικὴ στολή” – Τούλας Τίγκα, “Το φεγγάρι στο νερό”. Μια κριτικὴ θεώρηση

Τὸ μυθιστόρημα *Φεγγάρι στο νερό* (Ψυχογιός 2012) τῆς Τούλας Τίγκα καὶ *Ο ἄντρας με τη γερμανικὴ στολή* (Κάκτος 2013) τῆς Μαρούλας Κλιάφα εἶναι ιστορικὰ μυθιστορήματα

και αντιπροσωπεύουν τον νέο τύπο ιστορικού μυθιστορήματος, που γράφεται τα τελευταία τριάντα χρόνια. Εδώ, ο μύθος, η ιστορία και η μαρτυρία (κυρίως στο *Ο άντρας με τη γερμανική στολή*) είναι υλικό ισότιμης αξίας και αυθεντικότητας, αφού όλα είναι στοιχεία της ανθρώπινης δράσης και πολύτιμα στην ανασυγκρότηση του συλλογικού μας προσώπου. Στον τύπο της οικογενειακής σάγκα το έργο της Τ. Τίγκα και της προσωπικής ταυτότητας το έργο της Μ. Κλιάφα απλώνουν τον αφηγηματικό ιστό και μυθοποιούν μεγάλες έως οδυνηρές και εν πολλοίς «απρόσιτες» πλευρές της εθνικής ιστορίας. Ωστόσο, στο κέντρο κάθε αφήγησης είναι ο τόπος. Η Θεσσαλία και ειδικά η πόλη των Τρικάλων είναι ο συμβολικά συμπυκνωμένος τόπος. Η ιστορία του είναι οι άνθρωποι που δοκιμάζονται στον τόπο αυτό ή ερωτεύονται (*Φεγγάρι στο νερό*). Γι' αυτό όταν οι επιλογές τους και τα έργα τους βγαίνουν έξω από τα όρια του γένους των ανθρώπων, όπως οι συμμορίες των γερμανοτσοβιάδων στην Κατοχή στον *Άντρα με τη γερμανική στολή*, ο γενέθλιος τόπος είναι τόπος αγωνίας, χωρίς λυτρωτικές απαντήσεις. Η οπτική και οι τεχνικές είναι έντονα διαφορετικές στα δύο έργα. Θεωρούμε ότι έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον η συστηματική μελέτη του χειρισμού της ιστορίας, της σχέσης με τον μύθο και των τεχνικών στα δύο μυθιστορήματα.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΝΗΜΑΣ

Φιλολόγος – Δρ ιστορίας

***Το πολυσχιδές συγγραφικό έργο
του Τρικαλινού φιλόλογου Βασιλείου Βήκα (1892 – 1972)***

Ο φιλόλογος Βασίλειος Ι. Βήκας (Καλομοίρα Καλαμπάκας 1892 – Αθήνα 1972) υπήρξε ένας διακεκριμένος φιλόλογος με πλούσιο και πολύπλευρο συγγραφικό έργο. Αφού τελείωσε το δημοτικό σχολείο στο χωριό του και το γυμνάσιο στα Τρίκαλα, φοίτησε στη Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών από την οποία έλαβε το πτυχίο του το 1917. Είχε δάσκαλο τον Νικόλαο Πολίτη με τον οποίο υπήρξε στενός συνεργάτης. Ενδιαμέσως είχε στρατευθεί και λάβει μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους 1912-13.

Από το 1917 έως το 1957 υπηρέτησε ως διευθυντής ελληνικών σχολείων και γυμνασίων, καθώς και ως διευθυντής παιδαγωγικών ακαδημιών. Ενδιαμέσως μετεκπαιδεύτηκε στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης, όπου παρακολούθησε μαθήματα παιδαγωγικής, νεότερης ελληνικής φιλολογίας, κοινωνιολογίας και αισθητικής.

Συνέγραψε και δημοσίευσε πολλές επιστημονικές μελέτες λαογραφικού, παιδαγωγικού και αισθητικού περιεχομένου. Έγραψε επίσης λογοτεχνικά έργα, καθώς και πολλά παραμύθια, τα οποία εξέδωσε είτε αυτοτελώς είτε τα δημοσίευσε σε εφημερίδες, ενώ αρκετά παρέμειναν ανέκδοτα.

Στην ανακοίνωση θα γίνει παρουσίαση και σχολιασμός του συγγραφικού του έργου.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΕΔΡΩΝ
10ου Συμποσίου Τρικαλινών Σπουδών
(31 Οκτωβρίου – 2 Νοεμβρίου 2014)

COTOVANU LIDIA	16 rue de Cambai ▪ 75019 PARIS /ΓΑΛΛΙΑ
ΑΓΟΡΙΤΣΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Μεγαλοχώρι ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Χατζημήτρου 54 ▪ 431 00 ΚΑΡΔΙΤΣΑ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ	Τρικάλων 15 ▪ 422 00 ΚΑΛΑΜΠΑΚΑ
ΒΑΪΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ	Λαΐου 66 ▪ 433 00 ΣΟΦΑΔΕΣ
ΒΑΡΕΛΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ	Εγνατίας 137 ▪ 555 35 ΠΥΛΑΙΑ Θ/ΝΙΚΗΣ
ΒΛΑΧΑΒΑ ΔΗΜΗΤΡΑ	Αγίου Οικουμενίου 12 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΓΙΑΝΝΟΥΧΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ	Ναρκίσσου 2 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΓΚΕΚΑΣ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ	Καστράκι ▪ 42200 ΚΑΛΑΜΠΑΚΑ
ΓΟΡΓΟΓΕΤΑΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	Αριστοτέλους 23 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΔΕΡΙΖΙΩΤΗΣ ΛΑΖΑΡΟΣ	Αναγνωστοπούλου 46 ▪ 106 73 ΑΘΗΝΑ
ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΦΩΤΙΟΣ	Ανδρούτσου 13 ▪ 163 41 Ηλιούπολη / ΑΘΗΝΑ
ΔΙΑΜΑΝΤΑΚΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Ουΐλιαμ Κινγκ 18Α ▪ 112 53 ΑΘΗΝΑ
ΚΑΛΟΓΕΡΟΥΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Ηφαίστου 3 ▪ 42100 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Μιλτιάδου 3 ▪ 145 62 Κηφισιά/ΑΘΗΝΑ
ΚΕΡΑΜΙΔΑ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ	Λυγαριά ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΚΕΦΑΛΑΣ ΗΛΙΑΣ.....	Μέλιγος ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΚΟΝΤΟΝΑΤΣΙΟΣ ΒΙΚΤΩΡ	Ανθίμου Γαζή 171Α ▪ 3822 21 ΒΟΛΟΣ
ΚΟΥΓΙΟΥΜΤΖΟΓΛΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	Τσιτσάνη 111 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Δεληγιώργη 188 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΛΑΔΟΓΙΑΝΝΗ ΓΕΩΡΓΙΑ	Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων ▪ ΙΩΑΝΝΙΝΑ
ΛΑΠΠΑ-ΠΟΥΛΙΑΝΙΤΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ	Πλάτωνος 9 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΛΑΦΑΖΑΝΗ ΣΤΥΛΙΑΝΗ	Κουτσούφλιανης 7 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΛΥΤΑΡΗ ΦΑΝΗ	Νικοπόλεως 51 ▪ 452 21 ΙΩΑΝΝΙΝΑ
ΜΑΝΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ	Τέρμα Τρικάλων ▪ 422 00 ΚΑΛΑΜΠΑΚΑ
ΜΑΝΤΖΑΝΑ ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΑ	Δεληγιώργη 3 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΜΗΤΡΟΝΑΤΣΙΟΣ ΠΕΡΙΚΛΗΣ	Αρτης 54 ▪ 420 32 Πύλη ΤΡΙΚΑΛΩΝ
ΜΠΑΛΑΜΩΤΗ ΕΛΕΝΗ	Ζιάκα 1 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΜΠΑΛΟΓΙΑΝΝΗ ΟΥΡΑΝΙΑ	Βύρωνος 6 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΜΩΥΣΙΑΔΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	Κολοκοτρώνη 39 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΝΗΜΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	Αμαλίας 18 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΝΤΑΦΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	Καλαμάτα 1 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΝΤΕΡΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ	Κολοκοτρώνη 13 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Φαρμάκη 11 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ ΑΝΤΩΝΙΟΣ	Φανερωμένη ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
ΠΑΠΠΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Αναγνωστοπούλου 63 ▪ 106 72 ΑΘΗΝΑ
ΠΙΚΟΥΛΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ	Δημάρχου Τρυπιά 1 ▪ 151 21 ΠΕΥΚΗ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ	Ηλ. Αποστόλου 60 ▪ 141 22 Ν. Ηράκλειο ΑΤΤΙΚΗΣ
ΡΑΠΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Αθ. Μαυρίδη 10 ▪ 452 21 Ανατολή ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΡΟΥΣΙΑΚΗΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ 420 30 Μεγάλα Καλύβια ΤΡΙΚΑΛΩΝ
 ΣΑΜΠΑΤΑΚΑΚΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Κνωσσού 20 ▪ 152 31 Χαλάνδρι/ΑΘΗΝΑ
 ΣΙΔΕΡΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗ Αθ. Διάκου 2 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
 ΣΠΑΝΟΥ ΕΙΡΗΝΗ Λεμεσού 7 ▪ 156 69 Παπάγοι/ΑΘΗΝΑ
 ΣΤΕΡΓΙΟΥΛΗΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ Ηπιόνης 6 ▪ 413 35 ΛΑΡΙΣΑ
 ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Βασσάνη 120 ▪ 383 33 ΒΟΛΟΣ
 ΤΡΑΝΤΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ Ελευθερίας 20 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
 ΤΣΟΔΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ζιάκα 1 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
 ΦΑΡΑΖΟΥΜΗ ΣΟΦΙΑ Μετεώρων 184 ▪ 421 00 ΤΡΙΚΑΛΑ
 ΧΙΩΤΗ ΕΙΡΗΝΗ Ηλία Ηλίου 12 ▪ 564 30 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΧΟΡΗΓΟΙ - ΑΡΩΓΟΙ
ΤΟΥ 10ου ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ ΤΡΙΚΑΛΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

- Ίδρυμα Λεωνίδα Μακρή – Ιατρού
- Περιφέρεια Θεσσαλίας – Περι/κή Ενότητα Τρικάλων
- Επιμελητήριο Τρικάλων

*Οι δημοσιευόμενες φωτογραφίες παραχωρήθηκαν
από την ΑΔ' Εφορεία Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων (Εξώφυλλο)
και από την 19η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων (Οπισθόφυλλο)*

Εξώφυλλο: Ερυθρόμορφη αρυβαλλοειδής λήκυθος του ρυθμού Κέρτς, 380-350 π.Χ.
από το Νεκροταφείο Πέλλινας

Οπισθόφυλλο: Επάνω. Ι. Μονή Βυτουμά. Η Θεοτόκος ένθρονη και εκατέρωθεν αυτής
άγγελοι σεβίζοντες.
Κάτω. Μετέωρα - Η Ιερά Μονή Υπαπαντής.

